

**PANGANGGENIPUN *SIMILE* WONTEN ING NOVEL *RANGSANG*
TUBAN ANGGITANIPUN PADMASUSASTRA**

SKRIPSI

Dipun-ajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

minangka Jejangkeping Pandadaran

Anggayuh Gelar

Sarjana Pendidikan

Dening :

Erdian Sigit Pangestu

NIM 09205241060

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2013

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Panganggenipun Simile Wonten Ing Novel Rangsang Tuban Anggitanipun Padmasusastra* menika saged dipunuji awit sampun pikantuk palilah dening pembimbing.

Yogyakarta, 31 Juli 2013
Pembimbing I

Mulyana, M.Hum.
NIP 19661003 199203 1 002

Yogyakarta, 31 Juli 2013
Pembimbing II

Avi Meilawati, M.A.
NIP. 19830502 200912 2 003

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Panganggenipun Simile Wonten Ing Novel Rangsang Tuban Anggitanipun Padmasusastra* menika sampun dipunandharaken wonten ujian pendadaran ing sangajenging *Dewan Penguji* nalika tanggal 22 Agustus 2013 saha dipunwedharaken lulus.

DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Hardiyanto, M.Hum.	Ketua Penguji		3-9-2013
Avi Meilawati, M.A.	Sekretaris Penguji		4-9-2013
Prof. Dr. Endang Nurhayati	Penguji I		3/9/2013
Mulyana, M.Hum.	Penguji II		4-9-2013

Yogyakarta, 4 September 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Erdian Sigit Pangestu**
NIM : 09205241060
Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa
Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika damelan kula piyambak. Samangertos kula wosing *karya ilmiah* menika beda kaliyan skripsi ingkang sinerat dening tiyang sanes, kejawi bab-bab tartamtu ingkang kula pendhet minangka *acuan* kanthi adhedhasar tata cara saha etika nyerat *karya ilmiah* ingkang umum sarta dipunserat wonten kapustakan.

Wedharan menika dipunserat kanthi saestu. Menawi samangke wonten kasunyanipun wedharan menika boten leres, sedayanipun dados tanggel jawab kula.

Yogyakarta, 30 Juli 2013

Panyerat,

Erdian Sigit Pangestu

SESANTI

Sapa Temen Tinemu

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT, *karya ilmiah* menika kula
pisungsungaken dhateng tiyang sepuh kula kekalih ingkang sampun paring
panyengkuyung saha donga pangestu.

PRAWACANA

Alhamdulillah wa Syukurillah konjuk dhumateng Allah SWT ingkang tansah paring lumubering rahmat, barokah, saha hidayah dhateng panyerat, saengga skripsi kanthi irah-irahan “*Panganggenipun Simile Wonten Ing Novel Rangsang Tuban Anggitanipun Padmasusastra*” menika sampun pungkasan anggenipun nyerat. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling sarat pikantuk *gelar* Sarjana Pendidikan.

Panyerat ngaturaken agunging panuwun dhateng sedaya ingkang sampun mbiyantu saha nyengkuyung dumugi paripurnaning skripsi menika. Kanthi raos ingkang tulus panyerat ngaturaken agunging panuwun dhateng:

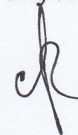
1. Bapak Prof. Dr. Rochmat Wahab, MA. M.Pd. minangka Rektor Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring kalodhangan kangge kula sinau wonten ing Universitas Negeri Yogyakarta;
2. Bapak Prof. Dr. Zamzani minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring panjurung kangge kula sinau wonten ing Fakultas Bahasa dan Seni;
3. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum. minangka Pangarsa Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun maringi bimbingan saha pandom salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah;
4. Bapak Mulyana, M.Hum minangka pembimbing I saha Ibu Avi Meilawati, M.A minangka pembimbing II, ingkang sampun kersa paring bimbingan saha ngelmi ingkang migunani saengga skripsi menika saged dipunpungkasi kanthi sae;
5. Bapak Drs. Hartanto Utomo minangka dosen pembimbing akademik ingkang tansah paring bimbingan saha pamrayogi salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah;
6. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat;
7. Staff karyawan FBS UNY ingkang sampun mbiyantu tumrap panyerat;

8. Bapak, Ibu, Pakdhe saha Budhe Kus, Mba Indri, Mas Erwin, Ifki, Dita sarta sedherek-sedherek ingkang sampun paring panjurung saha donga tumrap kula;
9. Piko saha Hana minangka *sahabat* ingkang sampun paring panjurung saha donganipun saengga skripsi menika saged pungkasan;
10. Kanca-kanca kelas B/2009 saha kanca-kanca kontrakan CJ ingkang sampun paring panjurung anggenipun nyerat skripsi menika;
11. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sedaya pihak ingkang sampun paring panjurung saha donganipun tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sadaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Wasana kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajap mugi-mugi skripsi menika saged murakabi tumrap pamaos saha panyerat.

Yogyakarta, 30 Juli 2013

Panyerat,

Erdian Sigit Pangestu

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
DHAFTAR TABEL	xi
DHAFTAR <i>LAMPIRAN</i>	xii
SARINING PANALITEN	xiii
DHAFTAR <i>SINGKATAN</i>	xiv
 BAB I PURWAKA	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	4
C. Watesaning Panaliten	5
D. Wosing Perkawis	5
E. Ancasing Panaliten	6
F. Paedahing Panaliten	6
G. Pangertosan	7
 BAB II GEGARAN TEORI	 8
A. Stilistika	8
B. Lelewaning Basa	10
C. Basa <i>Kias</i>	13
D. <i>Simile</i>	15
E. Fungsi <i>Simile</i>	18

F. Panaliten Ingkang Jumbuh	23
G. Nalaring Pikir	25
BAB III CARA PANALITEN.....	27
A. Jinising Panaliten.....	27
B. Data saha Sumbering Data	27
C. Caranipun Ngempalaken Data	28
D. Pirantining Panaliten	29
E. Caranipun Nganailis Data.....	30
F. Caranipun Ngesahaken Data	32
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN.....	33
A. Asiling Panaliten	33
B. Pirembagan	42
Jinis <i>Simile</i> saha Fungsi <i>Simile</i> wonten ing Novel <i>Rangsang Tuban</i> anggitanipun Padmasusastra.....	42
a. <i>Simile</i> Bab Wujud	43
b. <i>Simile</i> Bab Raos.....	54
c. <i>Simile</i> Bab Warni	64
d. <i>Simile</i> Bab Swanten	70
e. <i>Simile</i> Bab Sipat.....	76
f. <i>Simile</i> Bab Solah	83
BAB V PANUTUP	88
A. Dudutan	88
B. Pamrayogi.....	89
C. Implikasi	90
DAFTAR PUSTAKA	91
LAMPIRAN	93

DHAFTAR TABEL

Kaca

Tabel 1: Jinising <i>Simile</i> saha Fungsi <i>Simile</i> wonten ing Novel <i>Rangsang Tuban</i> Anggitanipun Padmasusastra	34
Tabel 2: Analisis Jinising <i>Simile</i> saha Fungsi <i>Simile</i> wonten ing Novel <i>Rangsang Tuban</i> Anggitanipun Padmasusastra	93

DHAFTAR *LAMPIRAN*

	Kaca
Analisis Jinising <i>Simile</i> saha Fungsi <i>Simile</i> wonten ing Novel <i>Rangsang</i> <i>Tuban Anggitanipun Padmasusastra</i>	93

PANGANGGENIPUN *SIMILE* WONTEN ING NOVEL *RANGSANG TUBAN* ANGGITANIPUN PADMASUSASTRA

Dening: Erdian Sigit Pangestu

NIM 09205241060

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika ngandharaken jinis saha fungsi *simile* ingkang dipunginakaken wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Panaliten menika ngandharaken jinis saha fungsi *simile* salebeting novel kasebat ingkang dipunginakaken panganggit anggenipun nyerat.

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Data ing panaliten menika awujud jinis saha fungsi *simile*. Sumber datanipun inggih menika novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Panaliten menika dipuntliti kanthi *analisis* stilistika. Caranipun ngempalaken data inggih menika kanthi teknik maos saha teknik nyathet. Data dipun*analisis* ngangge *teknik deskriptif* inggih menika panaliti ngandharaken jinising *simile* saha fungsi *simile* ingkang dipunginakaken wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Kangge manggihaken *validitas* data ngginakaken *validitas semantik*, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas* data ngginakaken *reliabilitas intra-rater*.

Asiling panaliten menika ngandharaken jinis saha fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Jinising *simile* ingkang dipunpanggihaken inggih menika (1) *simile* bab wujud ingkang gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, (2) *simile* bab raos ingkang gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, saha nggambaraken manah paraga, (3) *simile* bab warni ingkang gadhah fungsi kangge *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, (4) *simile* bab swanten ingkang gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, (5) *simile* bab sipat ingkang gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, sarta (6) *simile* bab solah ingkang gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, saha nggamblangaken gegambaran.

Pamijining tembung: *simile*, novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra, ujian mahasiswa Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa.

DHAFTAR *SINGKATAN*

Wjd	: Wujud
Rs	: Raos
Wrn	: Warni
Swn	: Swanten
Spt	: Sipat
Slh	: Solah
NEU	: Ndamel endahing ukara
K	: <i>Konkritisasi</i>
NG	: Nggamblangaken gegambaran
NKK	: Nuwuhaken kesan saha kawontenan tartamtu
NMP	: Nggambaraken manah paraga
DL	: Data <i>lampiran</i>

**PANGANGGENIPUN *SIMILE* WONTEN ING NOVEL *RANGSANG
TUBAN* ANGGITANIPUN PADMASUSASTRA**

SKRIPSI

Dipun-ajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

minangka Jejangkeping Pandadaran

Anggayuh Gelar

Sarjana Pendidikan

Dening :

Erdian Sigit Pangestu

NIM 09205241060

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2013

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa dipunginakaken wonten ing saperangan babagan. Salah satunggalipun inggih menika kangge sarana ndamel karya sastra. Tegesipun, basa menika minangka sarana ingkang dipunginakaken panganggit kangge ngandharaken gagasan utawi ancas kangge pamaos mawi media seratan.

Wonten ing panganggitan karya sastra, saben panganggit gadhah lelewaning basa ingkang beda kaliyan sanesipun kangge ngandharaken gagasan utawi ancas saking karya sastra anggitanipun. Miturut Slamet Mulyana (ing Pradopo, 2009: 93), lelewaning basa inggih menika kempalan tembung ingkang dipundamel saking raos manah panganggit, ingkang nuwuhaken satunggaling raos tartamtu ing manahipun pamaos. Panganggit ngginakaken lelewaning basa kangge nuwuhaken *tanggapan* tartamtu saking pamaos.

Salah satunggiling lelewaning basa ingkang asring dipunpanggiaken wonten ing karya sastra inggih menika panganggening basa *kias*. Panganggening basa *kias* menika kangge sarana panganggit ngandharaken gagasan wonten ing donyaning kasusastran, gegayutan kaliyan sipat alami sastra ingkang anggenipun ngandharaken satunggiling bab boten kanthi cara langsung. Basa *kias* dipunginakaken minangka salah satunggiling piranti kangge nuwuhaken *efek puitis* wonten ing karya sastra.

Basa *kias* kathah dipunginakaken wonten ing karya sastra cithak, salah satunggiling karya sastra cithak ingkang kathah ngangge basa *kias* inggih menika

novel. Altenbernd (ing Pradopo, 2009: 62) ngandharaken bilih basa *kias* wonten maneka warni, ananging gadhah satunggal bab ingkang umum, inggih menika anggenipun ngandharaken satunggiling bab menika dipungayutaken kaliyan bab sanesipun. Jinis-jinising basa *kias* inggih menika *simile*, *metafora*, *epic simile*, *personifikasi*, *sinekdok*, *allegori*, lan sapanunggalanipun. Wonten ing panaliten menika panaliti badhe ngrembag salah satunggiling jinis basa *kias* inggih menika *simile*. *Simile* inggih menika tetandhingan ingkang sipatipun *eksplisit*, tegesipun *eksplisit* menika langsung ngandharaken satunggiling bab sami kaliyan bab sanesipun. Tembung-tembung ingkang dados panandha *eksplisit*: “sami, kaya, kados, pindha, lan sapanunggalanipun.”

Unsur basa *kias* kathah dipunginakaken dening Padmasusastra wonten ing novel *Rangsang Tuban*. Ananging wonten salah satunggiling basa *kias* ingkang kathah dipunpanggiaken wonten ing novel *Rangsang Tuban* inggih menika *simile*. Padmasusastra gadhah lelewaning basa ingkang beda kaliyan panganggit novel sanesipun anggenipun nyerat novel *Rangsang Tuban*, saged dipuntingali novel *Rangsang Tuban* beda kaliyan novel Jawi umumipun ingkang dipunserat ngginakaken basa Jawa ngoko, novel *Rangsang Tuban* ingkang dipuncithak ulang taun 2013 menika dipunserat kanthi basa Jawa krama. Kajawi menika, wujud saha jinising *simile* ing salebeting novel *Rangsang Tuban* ugi beda kaliyan wujud saha jinising *simile* ing karya sastra sanesipun. Saged dipunsebat beda amargi panganggit gadhah lelewaning basa ingkang beda kaliyan panganggit novel sanesipun. Ing panaliten menika ngrembag bab basa *kias* dumugi maknanipun supados saged mangertos fungsi *simile*. Jumbuh kaliyan

pamanggihipun Muhammad (ing Endraswara, 2011: 72), bilih ing panaliten panaliten stilistika kedahipun ngrembag dumugi tingkat makna lelewaning basa sastra.

Panganggening *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra saged dipuntingali saking tuladha ing ngandhap menika.

“Katon meloking wadana, kocaking netra esmu balut, kala kapisah dadakan. Karuna samargi-margi. Parentuling eluh kados inten rinonce.” (DL/11)”

Ukara “*Parentuling eluh kados inten rinonce*” menika salah satunggiling tuladha panganggening *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban*. Ukara menika nandhingaken antawisipun parentuling eluh kaliyan inten rinonce. Ukara menika ngandharaken bilih parentuling eluh ingkang tumetes saking netranipun Kanjeng Pangeran Warihkusuma dipungambaraken kados inten rinonce. Kanjeng Pangeran Warihkusuma netesaken eluh amargi badhe dipunpisahaken kanthi peksa kaliyan Kanjeng Mas Rara Dewi Wresti. Tegesipun parentuling eluh Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang tumetes menika kados inten rinonce. Kajawi menika, eluhipun gadhah nilai ingkang inggil kados inten amargi eluh ingkang tumetes menika saking raos tresna Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang ageng dhateng Kanjeng Mas Rara Dewi, ananging menika badhe dipunpisahaken kanthi peksa.

Fungsi ukara “*Parentuling eluh kados inten rinonce*” inggih menika kangge nggambaraken gegambaran. Kanthi ngginakaken ukara menika, panganggit ngandharaken bilih wujud ingkang eluh dipungambaraken kados wujud ingkang inten. Parentuling eluh ingkang wujudipun namung toya ingkang mili biasa

wonten ing pipi menika dipungambaraken kados inten rinonce ingkang gadhah nilai ingkang inggil. Wonten ing tuladha *simile* menika eluh ingkang tumetes saking netranipun Kanjeng Pangeran Warihkusuma dipungambaraken kados inten amargi eluh ingkang tumetes menika saking raos tresna Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang ageng dhateng Kanjeng Mas Rara Dewi, ananging menika badhe dipunpisahaken kanthi peksa.

Tembung “*Parentuling eluh kados inten rinonce*” menika ugi ngandharaken bilih *simile* menika kalebet jinis *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujud. Saking tembung kalawau saged dipunpendhet dudutan bilih parentuling eluh Kanjeng Pangeran Warihkusuma dipungambaraken kados wujud ing inten rinonce, mila jinis *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan ing babagan wujudipun.

Gegayutan kaliyan dhasaring panaliten ing nginggil, perkawis panganggening *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* menika saged narik kawigatosan panaliti kangge ngrembag saha nliti bab kasebut amargi kathah dipunpanggiaken panganggenipun *simile* wonten ing panyeratipun novel. Awit saking menika, panaliten dipunlampahi supados saged mangertosi panganggening *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

B. Underaning Perkawis

Adhedhasar saking dhasaring panaliten menika, saged dipunpendhet underaning perkawis bab basa *kias simile*. Underaning perkawis wonten ing panaliten menika saged dipunpriksani ing ngandhap menika.

1. Kadospundi lelewaning basa panganggit wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
2. Jinising basa *kias* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
3. Wujuding *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
4. Jinising *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
5. Makna *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
6. Fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

C. Watesaning Panaliten

Saking underaning perkawis ing nginggil, panaliten menika dipunwatesi wonten ing perkawis ing ngandhap menika.

1. Jinising *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
2. Fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

D. Wosing Perkawis

Adhedhasar watesaning panaliten ing nginggil saged dipunendhet dudutan wosing perkawis bab basa *kias simile*. Wosing perkawis wonten ing panaliten menika saged dipunpriksani ing ngandhap menika.

1. Menapa kemawon jinising *simile* ingkang dipunginakaken ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra?

2. Kadospundi fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra?

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten ingkang dipunjumbuhaken kaliyan wosing perkawis inggih menika:

1. ngandharaken jinising *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.
2. ngandharaken fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

F. Paedahing Panaliten

Panaliten menika dipunkajengaken saged paring paedah kanthi teoritis saha kanthi praktis kados makaten.

1. Paedah teoritis

Asiling panaliten menika dipunkajengaken saged suka paedah kangge ngrembakakaken kawruh saha suka pambiyantu kangge panaliti salajengipun ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan basa *kias*, mliginipun basa *kias simile*. Kajawi menika, panaliten menika saged nambahi kawruh data panaliten ingkang wonten gegayutan ing babagan basa, mliginipun basa *kias*.

2. Paedah praktis

Asil saking panaliten menika dipunajab saged nyukani *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa

kemawon jinis saha fungsi *simile* ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Paedah praktis sanesipun inggih menika saged dados *referensi* kangge panaliten sanesipun ingkang ngrembag babagan basa *kias*.

G. Pangertosan

Kangge nggadhahi pangertosan ingkang sami, panaliti badhe ngandharaken pangertosan saking tembung-tembung menika.

1. Lelewaning Basa, inggih menika cara mocapaken basa ing prosa, utawi kadospundi panganggit ngaturaken satunggiling bab ingkang badhe dipunandharaken.
2. Basa *Kias*, inggih menika basa ingkang dipunginakaken panganggit kangge nggantos bab ingkang gadhah *dimensi* kathah wonten ing bentuk ingkang sacekak-cekakipun.
3. *Simile*, inggih menika jinis basa *kias* utawi *majas* tetandhingan ingkang sipatipun *eksplisit*. Tembung-tembung ingkang dados panandha *eksplisit* kados ta: sami, kaya, kados, pindha, lan sapanunggalanipun.
4. Novel *Rangsang Tuban*, inggih menika novel anggitanipun Padmasusastra ingkang dipunserat mawi basa Jawa krama. Kathah dipunginakaken basa *kias* wonten ing novel *Rangsang Tuban*. Salah satunggiling ingkang kathah dipunpanggihi inggih menika *simile*, ingkang badhe dipunrembag ing panaliten menika.

BAB II GEGARAN TEORI

A. Stilistika

Miturut etimologisipun, *stylistics* gegayutan kaliyan *style*, ingkang tegesipun gaya, kamangka *stylistics* saged dipuntegesi ilmu babagan gaya (Endraswara, 2011: 71). Salajengipun, Pradopo (2009: 264) ngandharaken bilih stilistika minangka ilmu ingkang nyinau lelewaning basa wonten ing karya sastra. Pangertosan ing nginggil menika ngandharaken bilih stilistika inggih menika ilmupun lan lelewaning basa ingkang dados objekipun. Ing panaliten menika stilistika dipunginakaken kangge nganalisis basa *kias simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Sudjiman (1993: 3) ngandharaken bilih stilistika inggih menika cara panganggit anggenipun ngginakaken unsur saha kaidah ingkang kamot ing salebeting basa saha efek ingkang saged dipuntuwuhaken saking panganggenipun basa kasebut. Saking pangertosan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih miturut pamanggihipun Sudjiman, stilistika menika ngrembag caranipun panganggit ngginakaken unsur saha kaidah basa sarta efek ingkang saged dipundamel saking panganggenipun basa kasebut.

Pamanggih ingkang sanes dipunaturaken dening Muhammad (ing Endraswara, 2011: 73) ingkang ngandharaken bilih panaliten stilistika kedahipun ngrembag dumugi tingkat makna lelewaning basa sastra. Makna lelewaning basa kaperang dados kalih, inggih menika *denotasi* (makna *lugas*) saha makna *konotasi* (makna *kias*). Endraswara (2011: 74) ngandharaken wonten kalih pendekatan

analisis stilistika: (1) dipunwiwiti *analisis sistematis* babagan sistem linguistik karya sastra, dipunlajengaken *interpretasi* ciri-ciri sastra, *interpretasi* ngantos makna; (2) nyinau babagan ciri khas ingkang mbedakaken satunggal sistem kaliyan sistem sanesipun.

Pamanggih-pamanggih ing nginggil ngandharaken bilih panaliten stilistika kedah ngrembag dumugi maknanipun. Wiwit saking pamanggih-pamanggih kalawau, ing panaliten menika ugi badhe ngrembag *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra ngantos maknanipun.

Endraswara (2011: 75) ugi ngandharaken bilih cak-cakan *analisis* ingkang kedah dipungatosaken wonten ing kajian stilistika inggih menika:

(1) pertama bisa menetapkan unit analisis, misalnya berupa bunyi, kata, frase, kalimat, bait, dan sebagainya; (2) dalam puisi memang analisis dapat berhubungan dengan pemakaian aliterasi, asonansi, rima dan variasi bunyi yang digunakan untuk mencapai efek estetika; (3) analisis diksi memang sangat penting karena ini tergolong wilayah kesastraan yang sangat mendukung makna dan keindahan bahasa. Kata dalam pandangan simbolis tentu akan memuat lapis- lapis makna. Kata akan memberikan efek tertentu dan menggerakkan pembaca; (4) analisis kalimat ditekankan pada variasi pemakaian kalimat dalam setiap kondisi; (5) kajian makna gaya bahasa juga perlu mendapat tekanan tersendiri. Kajian makna hendaknya sampai pada tingkat majas, yaitu sebuah figurative language yang memiliki makna bermacam-macam.

Tegesipun pamanggih saking Endraswara ing nginggil inggih menika: (1) sepisan saged nemtokaken *unit analisis*, tuladhanipun arupi swanten, tembung, *frase*, ukara, gatra, lan sapanungalanipun; (2) wonten ing puisi *analisis* saged gegayutan kaliyan panganggenipun *aliterasi*, *asonansi*, *rima* saha *variasi bunyi* ingkang dipunginakaken kangge nggayuh efek *estetika*; (3) *analisis diksi* wigati sanget amargi kalebet perangan kasusastran ingkang nyengkuyung makna saha endahing basa. Tembung ing *pandangan simbolis* temtu ngamot mapinten-pinten

makna. Tembung nuwuhaken efek tartamtu dhateng pamaos; (4) *analisis* ukara dipuntitikaken kangge *variasi* makna ukara ing saben *konteks*; (5) kajian makna lelewaning basa ugi prelu gadhah *tekanan*. Kajian makna kedahipun ngrembag dumugi *majas*, satunggaling *figurative language* ingkang gadhah makna ingkang kathah.

Adhedhasar pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih stilistika inggih menika sarana ingkang ngangge aspek linguistik kangge ngrembag utawi paring kritik tumrap karya sastra. Stilistika nliti panandha khas panganggenipun basa wonten ing karya sastra, panandha ingkang mbedakaken kaliyan wacana non-sastra. Tegesipun, stilistika nliti fungsi *puitik* basa wonten ing salebeting karya sastra.

Panaliten menika ngginakaken kajian teori stilistika wiwit bab ingkang badhe dipunrembag inggih menika bab panganggenipun lelewaning basa wonten ing karya sastra, mliginipun basa *kias*. Basa *kias* minangka salah satunggiling jinis lelewaning basa kaperang dados maneka warni jinis, salah satunggiling inggih menika *simile*. Ing panaliten menika stilistika dipunginakaken kangge nganalisis panganggenipun *simile* ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra

B. Lelewaning Basa

Wonten ing kasusastran Jawi, *gaya bahasa* dipunwastani lelewaning basa (Endraswara, 2009: 71). Lelewa asalipun saking tembung lewa, ingkang tegesipun patrap ingkang dipunracik supados nggegendeng manah (Poerwadarminta, 1939:

268). Istilah lelewaning basa saged dipunanggep sami kaliyan *style*. Shipley (Ing Ratna, 2009: 8) ngandharaken bilih tembung *style* asalipun saking basa Latin inggih menika *stilus*, ingkang tegesipun piranti kangge nyerat ing lempengan lilin. Ananging sakmenika pangertosan *style* ewah dados kaprigelan nyerat tembung-tembung ingkang endah.

Aminuddin (1995: 5) ngandharaken bilih *style* utawi lelewaning basa inggih menika cara ingkang dipunginakaken panganggit kangge ngandharaken gagasanipun kanthi ancas saha efek ingkang badhe dipunkajengaken. Gayut kaliyan pamanggihipun Aminuddin, Sudjiman (1993: 13) ugi gadhah pamanggih bilih lelewaning basa inggih menika cara ngginakaken basa wonten ing *konteks* tartamtu, kangge maksud tartamtu ugi. Salajengipun Sudjiman ugi ngandharaken bilih sajatosipun lelewaning basa wonten ing sedaya ragam basa, inggih ragam sastra utawi non-sastra, menapa ragam tulis utawi lisan. Ananging pamanggih tradhisional lelewaning basa menika dipungayutaken kaliyan teks sastra mliginipun sastra ingkang sinerat.

Lelewaning basa menika satunggiling bab ingkang asipat personal ananging gagasan ingkang dipunaturaken menika kedah dipuntampi pikiran-pikiran ingkang logis (Achmadi, 1988: 12), salajengipun Achmadi ugi ngandharaken bilih panganggenipun lelewaning basa menika gayut kaliyan bab-bab kados menika: (1) pamilihing lan panganggening tembung (diksi); (2) nemtokaken papanipun tembung-tembung; saha (3) struktur ingkang dipunfariasikaken. Lelewaning basa miturut Enkvist (ing Endraswara, 2011: 72) wonten enem pangertosan, inggih menika:

(a) bungkus yang membungkus inti pemikiran atau pernyataan yang telah ada sebelumnya; (b) pilihan diantara beragam pernyataan yang mungkin; (c) sekumpulan ciri kolektif; (d) penyimpangan norma atau kaidah; (e) sekumpulan ciri pribadi; dan (f) hubungan antara satuan bahasa yang dinyatakan dalam teks yang lebih luas daripada sebuah kalimat. Yang penting harus dipahami, gaya bahasa adalah sebuah style as choice, style as meaning, and style as tension between meaning and form.

Adhedhasar saking mapinten warni andharan pangertosan ing nginggil menika saged dipunpendhet dudutan bilih miturut Enkvist, lelewaning basa inggih menika caranipun panganggit kadospundi anggenipun ngginakaken sedaya unsur saha kaidah basa kangge ngandharaken gagasan utawi maksud panganggit. *Style as choice, style as meaning, and style as tension between meaning and form*, tegesipun lelewaning basa inggih menika pilihan, lelewaning basa inggih menika makna, saha lelewaning basa inggih menika gegayutan antawisipun makna kaliyan wujud. Mila, lelewaning basa inggih menika cara panganggit ngginakaken wujud basa kangge ngandharaken makna tartamtu.

Salajengipun Keraf (2007: 113) matesi bilih lelewaning basa inggih menika cara anggenipun ngandharaken panggalih mawi basa ingkang khas ingkang nedahaken kapribadenipun panyerat. Tegesipun, saben panganggit gadhah cara ingkang beda anggenipun ngginakaken lelewaning basa ing karya sastra anggitanipun ingkang ndamel karya sastra menika khas, amargi lelewaning basa saged nggambaraken *kreatifitas* panganggit.

Pamanggih sanesipun saking Ratna (2009: 416) ingkang ngandharaken bilih lelewaning basa inggih menika *unsur karya sastra sebagai akibat cara penyusunan bahasa sehingga menimbulkan aspek estetis*. Pamanggihipun Ratna ing nginggil ateges bilih lelewaning basa menika dipunginakaken kangge

nuwuhaken efek *estetis*. Harimurti (ing Pradopo, 2009: 265) ugi gadhah pamanggih wonten ing salah satunggiling pangertosanipun babagan lelewaning basa, inggih menika cara nuwuhaken paedahing basa awit kalimpahan basa satunggiling tiyang menawi wicantenan utawi nyerat, mliginipun panganggenipun ragam basa tartamtu kangge pikantuk efek tartamtu, inggih menika efek *estetis* ingkang ngasilaken nilai seni.

Adhedhasar pamanggih-pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih lelewaning basa minangka basa ingkang dipunparingi gaya kanthi ngginakaken ragam basa ingkang khas lan saged dipunidentifikasi mawi panganggenipun basa ingkang nyimpang saking panganggenipun basa ing padintenan utawi ingkang langkung biasa dipunsebat basa khas wonten ing wacana sastra. Lelewaning basa minangka sarana anggenipun panganggit nuwuhaken ekspresi utawi imajinasi ingkang gadhah ancas lan efek tartamtu.

C. Basa *Kias*

Basa *kias* kalebet perangan saking lelewaning basa. Badrun (1989: 26) ngandharaken bilih *kata-kata kias hakikatnya memberi cara lain dalam memperkaya dimensi tambahan bahasa*. Tegesipun, tembung-tembung *kias* gadhah cara ingkang beda kangge nambahi *dimensi* basa. Gegayutan kaliyan pamanggih saderengipun, Waluyo (1991: 83) mirsani bilih basa *kias* minangka basa ingkang dipunginakaken panganggit kangge ngandharaken satunggiling bab kanthi cara ingkang beda, inggih menika ngandharaken makna kanthi cara boten langsung. Tegesipun, basa *kias* menika kangge sarana panganggit anggenipun

ngandharaken wacana sastra kanthi cara ingkang boten langsung, sengaja dipundamel beda supados nuwuhaken *ekspresi* saha *imajinasi* saking panganggit.

Gayut kaliyan pamanggih-pamanggih ing nginggil, Keraf (1981: 121) ugi tumut paring pamanggih bilih.

Pengungkapan bahasa masih mempertahankan makna denotatifnya, mengandung unsur-unsur kelangsungan makna atau tidak ada usaha untuk menyembunyikan sesuatu didalamnya maka bahasa itu adalah bahasa biasa. Sebaliknya, pengungkapan bahasa yang mengandung perubahan makna, entah berupa makna konotatif atau sudah menyimpang jauh dari makna denotatifnya maka bahasa itu adalah bahasa kias atau majas.

Saking andharan ing nginggil, saged dipunpendhet dudutan bilih cara ngaturaken basa miturut Keraf menika wonten kalih, inggih menika: (1) ngaturaken basa mawi makna *denotatif*, ngamot makna kanthi langsung. Basa menika inggih menika basa ingkang biasa dipunginakaken ing padintenan; (2) ngaturaken basa mawi makna *konotatif*, ngamot makna ingkang sampun ewah saking teges aslinipun. Basa menika ingkang dipunsebut basa *kias* utawi basa sastra.

Memper kaliyan pamanggihipun Keraf, Pradopo (2009: 62) ngandharaken bilih basa *kias* inggih menika lelewaning basa ingkang nandhingaken satunggaling bab kaliyan bab sanesipun supados gambaran saged dados cetha, langkung narik kawigatosan. Wonten ing kasusastran Jawi, basa *kias* saged awujud kanthi ngginakaken tembung entar. Jumbuh kaliyan pamanggih saking Hadiwidjana (1967: 57) ingkang ngandharaken bilih tembung entar, ukara entar, basa entar menika tegesipun sampun ewah saking teges aslinipun kangge

nuwuhaken suraos ingkang beda. Tegesipun tembung-tembung menika sampun ewah tumut kaliyan lakuning gagasan sanesipun.

Pamanggih sanesipun saking Dale (ing Tarigan, 1995: 179) ingkang ngandharaken basa *kias* inggih menika basa ingkang endah ingkang dipunginakaken kangge ningkataken efek tartamtu, kanthi cara nepangaken sarta nandhingaken satunggaling barang utawi bab tartamtu kaliyan barang utawi bab sanesipun ingkang langkung umum. Tegesipun, basa *kias* menika sarana kangge ningkataken efek tartamtu, mliginipun efek *puitik*, kanthi cara nandhingaken bab satunggal kaliyan bab sanesipun.

Adhedhasar pamanggih-pamanggih ing nginggil menika, saged dipunpendhet dudutan bilih basa *kias* inggih menika basa ingkang anggenipun ngandharaken satunggiling bab boten kanthi cara langsung, ananging kanthi cara dipuntandhingaken kaliyan bab sanesipun. Basa *kias* ugi saged nuwuhaken efek tartamtu saengga nuwuhaken *konotasi* ingkang beda kanthi cara nandhingaken satunggiling bab kaliyan bab sanesipun ingkang asipat umum.

D. *Simile*

Keraf (2007: 138), *simile* inggih menika nandhingaken kanthi *eksplisit*. Ingkang kasebat *eksplisit* inggih menika nedahaken satunggal bab sami kaliyan bab sanes kanthi langsung, titikanipun nggginakaken tembung kaya, lir, kadi, kadya, lan sapanunggalanipun. Pamanggih ingkang suraosipun sami dipunandharaken dening Pradopo (2009: 62), ngandharaken bilih *simile* inggih menika.

Bahasa kias yang menyatakan satu hal dengan hal yang lain dengan menggunakan kata-kata pembandingan seperti: bagai, sebagi, bak, seperti, semisal, seumpama, laksana, sepantun, penaka, se, dan kata-kata pembandingan yang lain.

Saking pangertosan ing nginggil saged dipunmangertosi bilih *simile* inggih menika basa *kias* ingkang anggenipun nandhingaken satunggal bab kaliyan bab sanesipun menika ngginakaken tembung-tembung panandhing kados ta: **kaya, lir, kadi, kadya, lan sapanunggalanipun.**

Adhedhasar pamanggihipun Keraf saha Pradopo wonten ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika minangka unen-unen basa ingkang ngandhut tetandhingan utawi pepadhan antawisipun setunggal bab kaliyan bab sanes ingkang dipunandharaken kanthi *eksplisit*.

Adhedhasar titikanipun ingkang sami-sami nandhingaken satunggaling bab kaliyan bab sanesipun, antawisipun *simile* kaliyan pepindhan ing kasusastran Jawi menika radi sami. Ananging menawi dipuntliti malih, sajatosipun antawisipun *simile* kaliyan pepindhan menika gadhah beda, amargi menawi *simile* inggih menika basa *kias* ingkang nandhingaken satunggiling bab kaliyan bab sanesipun kanthi *eksplisit* saha kedah ngginakaken tembung panandha kados, kaya, lir, kadi, kadya, lan sapanunggalanipun. Ananging menawi pepindhan menika saged asipat *eksplisit* saha *implisit* anggenipun nandhingaken, tegesipun pepindhan boten kedah ngginakaken tembung-tembung panandha kangge nandhingaken kalih bab, ingkang menika asipat *implisit* wonten ing donyaning kasusastran biasa dipunsebut *metafora*. *Metafora* inggih menika basa *kias* ingkang gadhah sipat boten langsung lan sipatipun *implisit*. Gegayutan antawisipun satunggaling bab ingkang dipunwedharaken sepisanan kaliyan kaping kalih

menika nggadhahi sipat *sugestif*, boten wonten tembung-tembung panandha *eksplisit* (Nurgiyantoro, 2009: 299). Salajengipun, Padmosoekotjo (1955: 64) ngandharaken pangertosan pepindhan kados ing ngandhap menika.

“Sing diarani pêpindhan iku unèn-unèn kang ngêmu surasa pêpadhan, irib-iriban, èmpêr-èmpêran. Dhapukaning ukara pêpindhan nganggo têmbung kaya, pindha utawa dasanamané. Tarkadhang ora ana têmbungé utawa dasanamané, nanging ana têmbungé andhahan kang kêna ditêgêsi kaya.”

Dene miturut Hadiwidjana (1967: 58) “pepindhan kerep nganggo tjetjala tembung: lir, kadi, kadya, pindha, kaja, lir péndah.” Tembung pepindhan menika saking tembung lingga pindha lajeng karangkep purwanipun lan angsal panambang –an. Saengga tembung pepindhan menika gadhah teges irib-iriban.

Ing ngandhap menika saged dipuntingali tuladhanipun *simile* wonten ing basa Jawi (Padmosoekotjo, 1955: 64-66).

1. Grana rungih pindha kencana pinatar.
2. Kesit kadya thathit, cukat kadya kilat.
3. Putih memplak kaya kapuk diwusoni.
4. Kuning pindha mas sinangling.
5. Tepunge kaya banyu karo lenga. Kalis bae ora raket.

Tuladha panganggenipun *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra saged dipuntingali ing ngandhap menika.

“Saya eram malih dene **salebeting guwa kados kaswargan** (DL/38)”

Tuladha data (DL/38) ing nginggil nandhingaken antawisipun kawontenan salebeting guwa kaliyan kaswargan. *Simile* menika ngandharaken bilih kahanan ing salebeting guwa dipungambaraken kados ing swarga, dipunsebat kados ing swarga amargi ing salebeting guwa menika saged padhang. Sajatosipun ingkang

ndamel salebeting guwa saged padhang menika amargi wonten pinten-pinten bolongan margi angin ingkang ndamel pepadhang saking jawi. Ingkang sampun dipunmangertosi bilih ing salebeting guwa menika temtu kemawon peteng dhedhet, ananging amargi angsal pepadhang saking pinten-pinten bolongan saengga ndadosaken salebeting guwa kados ing swarga.

Saking pamanggih-pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* inggih menika salah satunggiling majas panandhing ingkang *eksplisit* utawi boten langsung anggenipun ngandharaken maksud, ananging ngginakaken tembung-tembung panandhing **kaya, lir, kadi, kadya, kados, pidha, lan sapanunggalanipun.**

E. Fungsi *Simile*

Panganggenipun basa *kias* wonten ing karya sastra saged ndamel endahing karya sastra. Basa *kias* saged nuwuhaken pamanggih saking pamaos. Pamaos saged mlebet ing satunggaling karya sastra kanthi wontenipun basa *kias* ingkang dipunginakaken panganggit anggenipun ndamel karya sastra.

Pradopo (2009: 62) ngandharaken bilih wontening basa *kias* saged ndamel karya sastra langkung narik kawigatosan saha ndamel cethaning gambaran panggalih. Fungsi basa *kias* inggih menika nggambaraken satunggaling bab wonten ing karya sastra supados cetha, *intensif*, saha narik kawigatosan. Panganggenipun basa *kias* saged dipunginakaken kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, tanggapan indera tartamtu, sarta ndamel endahing pocapan, ingkang tegesipun nyengkuyung ancasing karya sastra. Fungsi-fungsi ingkang

tuwuh saking panganggenipun basa *kias* wonten maneka warni, ananging sedaya fungsi menika gadhah ancas ingkang sami inggih menika kangge nggayuh nilai *estetis* ing karya sastra.

Nurgiyantoro (2009: 297) ngandharaken bilih panganggenipun basa *kias* utawi *pemajasan* saged nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, tanggapan indera tartamtu, sarta ndamel endahing pocapan ingkang tegesipun nyengkuyung ancasing *estetik* karya sastra. Sayuti (1985: 124) ngandharaken basa *kias* minangka sarana utawi piranti kangge nggambaraken gambaran ide, ngongkretaken gambaran saha nuwuhaken *perspektif* ingkang enggal mawi *komparasi*.

Miturut pamanggih-pamanggih para ahli ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih fungsi basa *kias* utawi *pemajasan* wonten ing karya sastra wonten maneka warni, sedayanipun nyebataken fungsi basa *kias* ingkang beda. Fungsi *simile* wonten ing kajian teori inggih menika ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggambaraken gegambaran, nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, saha nggambaraken manah paraga. Ing ngandhap menika pirembagan ngengingi fungsi *simile*.

a. Ndamel endahing ukara

Nurgiyantoro (2009: 297) ngandharaken bilih wontening basa *kias* saged dipunginakaken kangge ndamel endahing pocapan. Wonten ing kasusastran Jawi, endahing ukara saged arupi *persamaan bunyi* utawi purwakanthi. Miturut Padmosoekotjo (1958: 100) ngandharaken purwakanthi dipunperang dados tiga, inggih menika purwakanthi guru swara (*pengulangan swanten*), purwakanthi guru

sastra (*pengulangan* aksara), saha purwakanthi lumaksita (*pengulangan* tembung). Tuladha fungsi *simile* kangge ndamel endahing ukara badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

“Raos ***manahing*** *indra kados ***dipunbantung****”

Pethikan ing nginggil inggih menika tuladha *simile* ingkang gadhah fungsi ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking panganggenipun tembung manahing saha dipunbantung. Tegesipun boten dipunbantung kanthi teges ing salugunipun, ananging ngandharaken bilih raosing galih menika sakit utawi sedhih. Tembung manahing saha dipunbantung ngginakaken purwakanthi guru swara (*pengulangan* swanten). Tembung manahing saged dipungatos dados manahipun, ananging supados ndamel endahing ukara, mila panganggit ngginakaken tembung manahing.

b. *Konkritisasi*

Perrine (ing Badrun, 1989: 26) ngandharaken bilih basa *kias* cekap *efektif* kangge ngandharaken maksud panganggit amargi basa *kias* saged ndamel *konkret* satunggaling bab ingkang *abstrak*. Miturut Waluyo (1987: 81) *konkret* dipunginakaken kangge nggambaraken satunggaling gegambaran kawontenan utawi raosing manah kanthi maksud kangge nuwuhaken *imaji* pamaos. Panganggit ndamel *konkret* tembung-tembung, maksudipun tembung-tembung kasebut dipunupayakaken saged paring gegambaran teges ingkang wiyar. Saking pamanggih-pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih fungsi *konkritisasi* gegambaran ingkang dipunginakaken panganggit inggih menika bab ingkang *abstrak*, *asing*, utawi satunggiling bab ingkang kirang *masuk akal*,

saengga panganggit ngginakaken panandhing ingkang langkung *familiar*, *konkret* utawi nyata. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha *simile* ingkang gadhah fungsi *konkritisasi*.

“Gagasane Joko tambah ngawur, ***mulur kaya karet*** adoh banget tekan ngendi-ngendi.”

Pethikan ing nginggil inggih menika tuladha *simile* ingkang gadhah fungsi *konkritisasi*. Panggalih inggih menika satunggiling bab ingkang *abstrak*, boten katingal saha boten gadhah wujud, ananging wonten ing mriki panggalih kados saged katingal. Panggalihipun Joko ingkang boten cetha kados saged gantos wujudipun dados karet ingkang saged mulur. Karet inggih menika piranti ingkang *elastis* utawi saged mulur, dene panggalihipun manungsa menawi kathah perkawis saged dados wiyar.

c. Nggamblangaken gegambaran

Panganggit ingkang minangka tiyang ingkang ngandharaken crita nyobi nggambaraken gegambaran kanthi langkung cetha. Gayut kaliyan pamanggihipun Sayuti (1985: 129) ingkang ngandharaken bilih basa *kias* minangka piranti utawi sarana kangge ndamel cethaning gegambaran. Memper kaliyan pamanggihipun Perrine (ing Badrun, 1989: 26) ingkang ngandharaken bilih basa *kias* inggih menika cara *efektif* kangge nggamblangaken satunggaling bab kanthi cetha. Sayuti (1985: 98) ngandharaken bilih fungsi ngamblangaken gegambaran, ingkang dipungambaraken panganggit inggih menika satunggaling bab ingkang limrah ing kasunyatan, saengga gegambaran ingkang dipuntandhingaken dados cetha saha

langkung nyata. Tuladha fungsi *simile* kangge nggambangaken gegambaran badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

*“Tsunami ing aceh tanggal 26 desember 2004 menika **kados badhe angelem sedayanipun kutha aceh.**”*

Pethikan ing nginggil inggih menika tuladha *simile* ingkang gadhah fungsi nggambangaken gegambaran. Panganggit nyobi nggambangaken gegambaran tsunami kanthi cetha ngginakaken tembung kados badhe angelem sedayanipun kutha aceh, saengga pamaos saged mangertosi kawontenan kala wonten tsunami ing aceh menika boten karuwan.

d. Nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu

Basa *kias* gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, tuladhanipun kawontenan sepi, rame, medeni, lan sapanunggalanipun. Nurgiyantoro (2009: 297) ngandharaken bilih *penggunaan bahasa kias akan memberikan kesan kemurnian, kesegaran, bahkan mengejutkan dan karenanya menjadi efektif*. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha *simile* ingkang gadhah fungsi nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu.

*“Para tamu banjur keplok-kepok kanthi surak, nganti **swarane kaya arep mecahke kaca-kaca gedong.**”*

Pethikan ing nginggil ngamot basa *kias simile* ingkang gadhah fungsi nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, inggih menika kawontenan rame. Fungsi kasebut katingal saking ukara swarane kaya arep mecahke kaca-kaca gedong. Ukara menika ngandharaken bilih para tamu ingkang rawuh ing acara menika sami keplok-kepok kanthi gumuruh saengga ndamel kawontenan ingkang rame.

e. Nggambaraken manah paraga

Basa *kias* utawi *pemajasan* saged dipunfunksikaken kangge nggambaraken manah paraga. Panganggit ngginakaken basa *kias* kangge nggambaraken kawontenan raosing manah paraga kados bingah utawi susah. Gayut kaliyan pamanggihipun Perrine (ing Waluyo, 1987: 99) ngandharaken basa inggih menika cara kangge nambah *intensitas* raosing manah panganggit saha ngandharaken sikap panganggit. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha *simile* ingkang gadhah fungsi nggambaraken manah paraga.

“Mangertosi bilih garwanipun sampun seda, galihipun Seto kados dipuniris.”

Pethikan ing nginggil ngamot *simile* ingkang gadhah fungsi nggambaraken manah paraga. Fungsi menika katingal saking panganggenipun tembung kados dipuniris. Tegesipun boten dipuniris kanthi teges ing salugunipun, ananging ngandharaken bilih raosing galihipun Seto menika sakit utawi sedhih amargi dipuntilar kaliyan garwanipun.

Adhedhasar andharan-andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih fungsi *simile* wonten ing panaliten menika wonten gangsal. Wondene fungsi *simile* inggih menika ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, sarta nggambaraken manah paraga.

F. Panaliten Ingkang Jumbuh

Panaliten kanthi irah-irahan “*Penggunaan Bahasa Kias dalam Novel Kerajut Benang Ireng karya Harwimuka*” menika dipunlampahi dening Wibowo

Hadi taun 2011. Wonten bab-bab ingkang sami kaliyan panaliten saderengipun, inggih menika sami-sami nлити bab jinis saha fungsi basa *kias*. Panaliten menika gadhah beda wonten ing objek panalitenipun. Panaliten saking Wibowo ngrembag babagan sedaya basa *kias* ingkang wonten ing salebeting novel, ananging wonten ing panaliten menika langkung dipunfokusaken ngrembag basa *kias simile*.

Panaliten menika ugi gadhah beda malih wonten ing subjek panalitenipun. Subjek panaliten saderengipun inggih menika novel *Kerajut Benang Ireng* anggitanipun Harwimuka, ananging wonten ing panaliten menika ngginakaken subjek panaliten novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Panaliten sanesipun ingkang jumbuh kaliyan panaliten kula inggih menika panaliten kanthi irah-irahan “*Simile Wonten Ing Salebeting Novel Wisaning Agesang Anggitanipun Soeradi Wirjaharsana*” dening Priyana ing taun 2013. Panaliten anggitanipun Priyana menika ngandharaken bilih jinising *simile* ingkang dipunginakaken ing novel menika awujud *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujud, *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab warni, *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujud lan warni, *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab solah, *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab raos, *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab sipat, saha *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab swanten.

Ing panaliten anggitanipun Priyana menika wonten bab-bab ingkang sami saha ingkang beda kaliyan panaliten menika. Bab ingkang sami inggih menika sami-sami nлити bab basa *kias simile* saha jinisipun. Lajeng ingkang beda malih inggih menika wonten ing panalitenipun Priyana ngrembag makna *simile*,

ananging wonten ing panaliten menika ngrembag fungsi *simile* ingkang dipunginakaken wonten ing novel.

Subjek panaliten ingkang dipunginakaken ing panaliten anggitanipun Priyana ugi beda kaliyan panaliten menika. Subjek panaliten anggitanipun Priyana inggih menika novel *Wisaning Agesang* anggitanipun Soeradi Wirjaharsana, ananging wonten ing panaliten menika ngginakaken subjek panaliten novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

G. Nalaring Pikir

Novel inggih menika salah satunggaling karya sastra ingkang gadhah gegayutan kaliyan basa. Basa ingkang dipunserat wonten ing karya sastra sampun rinacik dening panganggit mawi lelewaning basa panganggit ingkang khas saengga saged ndamel karya sastra enggal ingkang gadhah *efek estetis* ingkang ndamel endahing karya sastra.

Panganggit asring ngginakaken basa *kias* wonten ing panyeratan novel ingkang saged nggayuh *efek estetis* saengga nuwuhaken endahing karya sastra. Basa *kias* inggih menika basa ingkang dipunginakaken panganggit kangge nggantos bab ingkang gadhah kathah *dimensi* wonten ing bentuk ingkang sacekak-cekakipun.

Irah-irahanipun panaliten inggih menika “Panganggenipun *Simile* wonten ing Novel *Rangsang Tuban* Anggitanipun Padmasusastra”. Panaliten menika dipunlampahi kangge ngandharaken panganggenipun *simile* wonten ing novel kasebut.

Jinising panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif* mawi cara *analisis* stilistika, ingkang lampahing panaliten kados makaten: maos novel ingkang badhe dipuntliti kanthi tliti saha permathi, lajeng madosi basa *kias simile* ing salebeting novel menika kangge data ing panaliten, dipunlajengaken nyatet sedaya data *simile* ingkang dipunpanggihaken ing kartu data. Sedaya data *simile* ingkang sampun dipuncatet lajeng dipun*analisis* kanthi *deskriptif* kangge madosi maknaipun supados saged mangertos bab fungsi *simile*. *Simile* menika lajeng dipun*analisis* adhedhasar fungsipun kajumbuhaken kaliyan *konteksipun*.

BAB III CARANIPUN PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Jinising panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*, inggih menika panaliten ingkang nggatosaken cara ingkang dipunginakaken kangge ngolah data. Panaliten *deskriptif* gadhah ancas ndamel andharan kanthi *sistematis* wonten ing gegayutanipun kaliyan sumber data. Wonten ing bab menika, panaliti damel *deskripsi* kadospundi jinising *simile* saha fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Data panaliten menika awujud ukara-ukara ingkang ngandhut *simile*.

Metode panaliten *deskriptif* dipunpilih amargi panaliti ngandharaken bab ukara-ukara ingkang ngandhut *simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Panaliten menika dipunlampahi kanthi cara ngempalaken data, *klasifikasi* data, saha *analisis* data kangge ngandharaken jinising *simile* saha fungsi *simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

B. Data saha Sumbering Data

Data ing panaliten menika arupi ukara-ukara ingkang wonten gayutanipun kaliyan *simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Dene sumbering data panaliten menika awujud novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Novel menika dumadi saking 10 perangan sub-judul inggih menika Sami Suyud, Kyai Umbul, Lampah Pepe, Papan

Panepen, Ing Pasanggrahan, Oncat Saking Pepeteng, Sapucaking Ardi, Pasamuhan Ageng, Welas Asih, kaliyan Wewarah Becik ingkang sedayanipun cacahipun wonten 254 kaca. Novel menika dipuncithak taun 2013 dening Pura Pustaka.

Novel *Rangsang Tuban* menika dipundadosaken sumbering data amargi wonten ing novel menika kathah dipunpanggihaken panganggenipun basa *kias* saengga saged narik kawigatosanipun panaliti. Kajawi menika, panganggit novel menika gadhah lelewaning basa ingkang khas kangge nyerat novel *Rangsang Tuban*, inggih menika panganggenipun basa panyeratipun ingkang dipunaturaken mawi basa Jawa ragam krama saha panganggenipun basa *kias*. Unsur basa *kias* kathah dipunginakaken dening Padmasusastra anggenipun nyerat novel menika. Salah satunggaling basa *kias* ingkang kathah dipunpanggihaken inggih menika *simile*. Panaliten menika badhe dipunwatesi namung ngrembag jinising *simile* saha fungsi *simile*.

C. Cara Ngempalaken Data

Cara anggenipun ngempalaken data ing panaliten menika mawi teknik maos saha teknik nyathet. Teknik maos inggih menika maos kanthi premati kangge *identifikasi simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Teknik nyathet inggih menika nyathet sedaya data ingkang dipunpanggihaken saking asiling maos novel menika. Salajengipun, proses ngempalaken data dipuntindakaken kanthi makaten.

1. Teknik maos; panaliti maos kanthi premati saha tliti sedaya data salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Proses menika dipuntindakaken kangge manggihaken data *simile*.
2. Teknik nyathet; asil saking proses maos sedaya data ingkang kalebet *simile* menika dipuncathet wonten ing kartu data.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten wonten ing panaliten menika kartu data. Kartu data dipunginakaken kangge nyerat data ingkang sampun dipunpanggihaken, dene data ingkang sampun dipunpanggihaken lajeng dipunlebetaken ing tabel *analisis* data kangge dipunklasifikasi.

Kangge ngempalaken data, panaliti ngginakaken piranti panaliten inggih menika kartu data. Kartu data wonten ing panaliten menika dipunginakaken kangge nyathet sedaya data ingkang sampun dipunpanggihaken saking asiling pamaosan, inggih menika data-data ingkang wonten gegayutanipun kaliyan objek ingkang badhe dipunrembag inggih menika *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Kartu data ingkang dipunginakaken menika ngewrat data ingkang wonten gayutanipun kaliyan jinising *simile* saha fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Panganggenipun kartu data menika saged mbiyantu kanthi *sistematik* amargi nggampilaken nyathet data saha mbiyantu anggenipun ngecek data.

Tuladha kartu data

Sumber	: Novel <i>Rangsang Tuban</i> kaca 16
Data	: “ Galihipun sang pangeran kados rinujid. Boten ajrih ing bab sedanipun, namung kengetan dhateng ingkang rayi Dewi Wresti.”
Jinis	: Bab raos
Makna	: Ngandharaken bilih raosing galih Kanjeng Pangeran sakit.
Fungsi	: Nggamblangaken gegambaran, nggambaraken manah paraga.

E. Caranipun Nganalisis Data

Teknik *analisis* data ingkang dipunginakaken ing panaliten menika ngginakaken teknik *deskriptif* mawi cara *analisis* stilistika. Darbyshire (ing Ratna, 2009: 13) ngandharaken bilih *analisis* stilistika mawi cara teoretis, dipunlampahi kanthi manggihaken ciri-ciri panganggenipun basa ingkang khas, umumipun dipunlampahaken kangge panaliten ilmiah, tuladhanipun nлити karya sastra. Adhedhasar pamaggihipun Darbyshire, cara nganalisis data ingkang dipunginakaken ing panaliten menika mawi cara *analisis* stilistika. Bab ingkang dipunandharaken inggih menika jinising *simile* saha fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Dene urutanipun kados andharan ing ngandhap menika.

1. Data saking kartu data dipunwaos kanthi premati lan dipunambali malih supados mangertos *konteks* ukara kanthi cetha.

2. Data ingkang sampun dipunwaos lajeng dipunkempalaken. Salajengipun dipunserat lan dipunlebetaken ing *tabel analisis* data, panaliti nglampahi *identifikasi* tumrap data ingkang kalebet *simile*.
3. Data ingkang kalebet *simile* lajeng dipunanalisis kangge nemtokaken jinis saha fungsipun, lajeng kaandharaken kanthi cara *deskriptif* kajumbuhaken kaliyan *konteks*ipun.
4. Damel dudutan saking sedaya pirembaran ingkang sampun dipunlampahi gegayutan kaliyan panganggenipun *simile* ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Tabel *analisis* data

No	Data	Jinising <i>simile</i>						Makna	Fungsi <i>simile</i>					Kat
		Wjd	Rs	Wrn	Swn	Spt	Slh		NEU	K	NG	NKK	NMP	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

Katrangan:

Wjd : Wujud

Rs : Raos

Wrn : Warni

Swn : Swanten

Spt : Sipat

Slh : Solah

NEU : Ndamel endahing ukara

K : *Konkritisasi*

NG : Nggamblangaken gegambaran

NKK : Nuwuhaken kesan saha kawontenan tartamtu

NMP : Nggambaraken manah paraga

F. Caranipun Ngesahaken Data

Cara anggenipun ngesahaken data ing panaliten menika ngginakaken *validitas* saha *reliabilitas*. Teknik *validitas* ingkang dipunginakaken ing panaliten inggih menika *validitas semantik*. Teknik *validitas semantik* inggih menika cara negesi data kanthi nggatosaken *konteksipun*. *Validitas semantik* dipunlampahi kanthi cara nliti data-data ingkang sampun dipunserat ing kartu data saha dipuntegesi jumbuh kaliyan *konteksipun* supados gampil dipunmangertosi. Data awujud basa *kias simile* dipunanalisis tegesipun jumbuh kaliyan *konteksipun*. Tuladhanipun: ***Galhipun sang pangeran kados rinujid***. Boten ajrih bab ing *sedanipun*, namung kengetan dhateng ingkang rayi. Ukara menika ngandharaken bilih galhipun boten saestu dipunrujid, ananging ukara menika namung nggambaraken raos sakiting galhipun Kanjeng Pangeran. Makna saking ukara menika menawi dipungayutaken kaliyan *konteksipun* inggih menika ngandharaken bilih Kanjeng Pangeran ngraosaken sakit ing manahipun boten amargi badhe dipunsedakaken, ananging amargi badhe pisah kanthi peksa kaliyan garwanipun.

Reliabilitas data ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten menika inggih menika *reliabilitas intra-rater*, inggih menika panaliti maos kanthi premati saha dipunambali ngantos manggihaken perkawis ingkang badhe dipuntliti. Panaliten nembe saged dipunpungkasi menawi data ingkang dipunpaggihaken ajeg saengga saged dipunanalisis kangge *karya ilmiah*.

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

Bab menika badhe ngandharaken asiling panaliten saha pirembagan ngengingi basa *kias simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Ing bab asiling panaliten badhe dipunandharaken asil saking panaliten menika mawi wujud tabel. Dene ing bab pirembagan badhe dipunandharaken pirembaganipun kanthi *deskripsi*. Bab pirembagan menika badhe ngandharaken jinising *simile* ingkang dipunpadosi gayutan pepadhanipun saha fungsi *simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

A. Asiling Panaliten

Asil saking panaliten menika arupi data *simile* ingkang wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Ing panaliten menika kathah dipunpanggihaken basa *kias simile*. Titikan bilih data kalebet *simile* saged katingal saking tembung panandha ingkang sinerat *eksplisit*. Panaliti manggihaken *simile* ingkang cacahipun 51, dene tembung panandhing ingkang asring dipunginakaken inggih menika tembung kados, kadosdene, pindha saha tembung apindha. Data ingkang sampun dipunpanggihaken salajengipun dipunklasifikasi supados saged nemtokaken jinising *simile* saha fungsi *simile*.

Klasifikasi data ingkang jangkep badhe dipunandharaken awujud tabel ingkang ancasipun supados nggampilaken anggenipun *analisis* data. Data ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten menika langkung kathah, saengga boten

saged data dipunandharaken kanthi sedayanipun. Wondene jangkeping data ngengingi asiling panaliten saha *analisis*ipun badhe dipunserat ing *lampiran*. Asiling panaliten babagan jinising *simile* saha fungsi *simile* tumrap novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra badhe dipunandharaken kados ing ngandhap menika kanthi wujud tabel.

Tabel 1. Jinising *Simile* saha Fungsi *Simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

No	Jinis <i>simile</i>	Fungsi <i>simile</i>	Indikator
1	2	3	4
1.	Wujud	Ndamel endahing ukara	<i>Dhauping panganten sami kaestrenan para ratu pinisepuh. Ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang</i> (DL/20) - Nandhingen wujuding kadhaton kaliyan wujuding papan ingkang badhe jebol kebak dening kathah tiyang. - Ngamot purwakanthi guru swara, katitik saking pangangenipun tembung ing , dening , saha kathahing .
		Nggamblangaken gegambaran	<i>Telas ing galihipun, sang pangeran adhukul angrangkul jengku, waspa adres kados turasan</i> (DL/28) - Nandhingen wujuding waspa kaliyan turasan. Tembung <i>waspa</i> tegesipun inggih menika eluh, nedahaken wujud toya. - Nggamblangaken gegambaran bilih lampahing eluh banter kados toya ing turasan.
		Nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu	<i>Sakathahing bala abalabar, ngantos angebeki papan. Sanadyan ing jurang-jurang, kebak tiyang. Ing Mudal, kawutahan tiyang sapraja,</i>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p><i>kados nagari dadakan</i> (DL/2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken wujuding <i>Mudal ingkang kawutahan tiyang sapraja</i> kaliyan <i>nagari dadakan</i>. - Nuwuhaken <i>kesan ingkang rame</i> amargi <i>kawutahan tiyang ingkang kathah</i>.
2.	Raos	Ndamel endahing ukara	<p><i>Tangis gumuruh salebeting pura, sang Prameswari sarta para garwa pangrembe, sami rempu ing galih koncatan sihing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan</i> (DL/1)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken raosing <i>koncatan sihing raka</i> kaliyan <i>uwalipun sesotya saking embanan</i>. - Ngamot purwakanthi guru swara, katitik saking tembung sihing, coploking, saha saking.
		<i>Konkritisasi</i>	<p><i>Rumaos marem galihipun sang pangeran, bilih saestu kadhawahan rembulan ingkang saged cuki, raosipun krapes-krapes kados kenthos</i> (DL/18)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken raosing galih pangeran ingkang <i>krapes-krapes</i> kaliyan <i>kenthos</i>. Tembung <i>krapes-krapes</i> tegesipun <i>renyah</i>, nedahaken raos bingah utawi ngremenaken. - Ndamel <i>konkret</i> raosing galih kados kenthos.
		Nggamblangaken gegambaran	<p><i>Tansah gelik-gelik wonten ing kadhaton, raosing galih kados wonten ing tarungku</i> (DL/32)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken raosing galih <i>paraga</i> kaliyan <i>raosing galih tiyang ingkang wonten ing</i>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p><i>tarungku</i>. Tembung <i>tarungku</i> kangge nedahaken raos kasepen saha sedhih.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nggamblangaken gegambaran bilih raosing galih paraga kados raosing galih tiyang ingkang wonten ing salebeting <i>tarungku</i>.
		Nggambaraken manah paraga	<p><i>Tumratap ing galih, esmu sumedhot kados tindakipun sang pangeran Warihkusuma.</i></p> <p><i>Dangu dipunawasaken, kumedhap tesmak. (DL/33)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>raos tumratap ing galih esmu sumedhot kaliyan tindakipun sang pangeran Warihkusuma</i>. Tembung <i>tumratap</i> tegesipun deg-degan, nedahaken salah satunggaling raosing manah. - Nggambaraken manah paraga ingkang <i>tumratap</i> amargi ningali tiyang ingkang lampahipun kados pangeran Warihkusuma.
3.	Warni	<i>Konkritisasi</i>	<p><i>Tujunipun saged kengehan saged ningali kicating pada, jumangkah katingal gumebyar dening kwingkising sumilakipun poncoting tapih. Kelab-kelab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu (DL/44)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken warni <i>kelab-kelab</i> kaliyan <i>werdu gangga lumampah ing wanci dalu</i>. Tembung <i>kelab-kelab</i> kangge nedahaken warni ingkang ndamel silo. - Ndamel <i>konkret</i> warni <i>kelab-kelab</i> kados lintah ingkang mlampah ing caket toya saha angsal pepadhang.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Nggamblangaken gegambaran	<p><i>Kasemekanipun plangi, wedalan ing indhu-ngajeng, tanpa rasukan. Ngagem rimong, ngengrengan biru langit. Sariranipun katingal pindh ulam kalebet ing jala, menthur kados sekar mlathi (DL/16)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken warni badan paraga kaliyan <i>sekar mlathi</i>. Tembung <i>menthur</i> kangge nedahaken warni pethak. - Nggamblangaken gegambaran badanipun paraga ingkang pethak sanget warninipun kados warninipun sekar mlathi.
		Nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu	<p><i>Kumusuking netya, andik, pasuryaning abrit ngatirah. Mawinga-winga, wengis kados bel medal dahana (DL/8)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken warninipun <i>pasurya</i> paraga kaliyan <i>barang ingkang murub, medal dahana</i>. - Nuwuhaken <i>kesan</i> ingkang ngajrihi bilih dipuntingli saking pasuryanipun ingkang abrit sanget, nggambaraken tiyang ingkang saweg murka.
4.	Swanten	Ndamel endahing ukara	<p><i>Oter tiyang salebeting kadhaton, gumuruh pindh swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten (DL/24)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>swanten ingkang gumuruh</i> kaliyan <i>swantenipun jawah ing wana pejaten</i>. Tembung <i>gumuruh</i> nedahaken swanten ingkang rame sanget. - Ngamot purwakanthi guru sastra, katingal saking panganggenipun tembung swaraning, ingkang, saha

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			nrajang.
		Nggamblangaken gegambaran	<p><i>Sumengering kidang, alihan tilem kados panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban (DL/30)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>sumengering kidang</i> kaliyan <i>panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban</i>. Tembung <i>sumenger</i> kangge nedahaken swanten ingkang seru. - Nggamblangaken gegambaran bilih swanten saking kidang kamireng dados swanten ingkang ngaturi supados kondur ing nagari Tuban.
		Nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu	<p><i>Oter tiyang salebeting kadhaton, gumuruh pindha swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten (DL/24)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>swanten ingkang gumuruh</i> kaliyan <i>swantenipun jawah ing wana pejaten</i>. Tembung <i>gumuruh</i> nedahaken swanten ingkang rame sanget. - Nuwuhaken <i>kesan</i> sedhik saha kawontenan ingkang rame amargi sedanipun sang Retna Rara Dewi.
5.	Sipat	Ndamel endahing ukara	<p><i>Wedaling prabeya sadinten-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa rendeng. Tetiyang alit ingkang sami nyambut damel sadinten-dinten tanpa wicalan (DL/42)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>wedaling prabeya ingkang dipunginakaken</i> kaliyan <i>udaling umbul ing mangsa rendeng</i>. Tembung <i>amber</i> tegesipun luber, kangge nedahaken sipat kalangkung-

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p>langkung.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ngamot purwakanthi guru sastra, katitik saking panganggenipun tembung wedaling, udaling, saha rendeng.
		<i>Konkritisasi</i>	<p><i>Nanging cariyos ingkang mawi sesunggingan punika, kados angganing pang ingkang kateres. Alumipun katingal anyenyengit (DL/14)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken sipatipun <i>cariyos ingkang mawi sesunggingan</i> kaliyan <i>angganing pang ingkang kateres</i>. Tembung <i>cariyos sesunggingan</i> tegesipun gegambaran ingkang dicet, kangge nedahaken sipat <i>cariyos ingkang sampun dipundamel endah</i>. - Ndamel <i>konkret</i> <i>cariyosipun kados angganing pang ingkang kateres</i>.
		Nggamblangaken gegambaran	<p><i>Raden Udakawimba gugup dening dipun kagetaken dhatengipun, boten kantenan tataning baris awit kalambung saking wingking. Dhatengipun saking gegana rikat kados angin (DL/51)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>dhatengipun musuh saking langit kaliyan angin</i>. Tembung <i>rikat</i> kangge nedahaken sipat ingkang banter. - Nggamblangaken gegambaran bilih dhatengipun musuh saking langit rikat sanget ngantos boten katingal kados angin.
		Nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu	<p><i>Ki Tumenggung Jalasengara sawadyabala-kuswa kebat tulak</i></p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p><i>bidhal wangsul dhateng ing dhukuh Mudal. Samargi-margi galak kadosdene danawa memangsa daging</i> (DL/7)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken sipatipun <i>paraga ingkang galak</i> kaliyan <i>danawa memangsa daging</i>. - Nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan ingkang ngajrihi, amargi sipatipun Ki Tumenggung Jelasengara kaliyan prajuritipun ingkang galak.
6.	Solah	Ndamel endahing ukara	<p><i>Obahing gegodhongan katempuhing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih, anenangi brangtanipun sang prabu putri kengetan dhateng ingkang raka sang pangeran Warihkusuma</i> (DL/49)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>obahing gegodhongan</i> kaliyan <i>pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih</i>. Tembung <i>pangawe</i> kangge nedahaken solahing manungsa. - Ngamot purwakanthi guru swara, katitik saking panganggenipun tembung <i>obahing</i>, <i>katempuhing</i>, saha <i>pangawening</i>.
		Nggamblangaken gegambaran	<p><i>Pepeteng wiwit andhatengi kados badhe angelem jagad punika ingkang amisesa</i> (DL/27)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nandhingaken <i>pepeteng wiwit andhatengi</i> kaliyan <i>pepeteng ingkang badhe angelem jagad</i>. Tembung <i>angelem</i> kangge nedahaken salah satunggaling solah ingkang saged

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			dipuntindakaken manungsa. - Nggamblangaken gegambaran bilih pepeteng sampun wiwit dhateng saha angelem jagad punika, tegesipun badhe mlebet wanci dalu.

Adhedhasar tabel panaliten wonten ing nginggil menika, dipunpangguhaken jinising *simile* saha fungsi *simile* ingkang dipunginakaken wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Kangge nitik wontenipun *simile* saged dipuntingali saking wontenipun bab ingkang katandhing, tembung panandhing, saha bab panandhingipun. Makna *simile* saged dipunmangertosi saking wontenipun bab ingkang katandhing, tembung panandhing, saha bab panandhingipun saking ukara ingkang ngamot bab *simile* kanthi kajumbuhaken kaliyan *konteksipun*.

Jinising *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra wonten enem, ingkang arupi (1) *simile* bab wujud, (2) *simile* bab raos, (3) *simile* bab warni, (4) *simile* bab swanten, (5) *simile* bab sipat, saha (6) *simile* bab solah. Dene fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra wonten gangsal, inggih menika (1) ndamel endahing ukara, (2) *konkritisasi*, (3) nggamblangaken gegambaran, (4) nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, saha (5) nggambaraken manah paraga. Ing tabel panaliten ing nginggil, saged dipuntingali bilih jinising *simile* ingkang arupi *simile* bab wujud, *simile* bab raos, *simile* bab warni, *simile* bab swanten, *simile* bab sipat, saha *simile* bab solah menika gadhah fungsi supados saged ndamel endahing

ukara, *konkritisasi*, nggambaraken gegambaran, nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, saha nggambaraken manah paraga.

B. Pirembagan

Wonten ing bab menika badhe dipunandharaken pirembagan asiling panaliten ngengingi *simile* wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Asiling panaliten dipunrembag dipunsarengi data ingkang jumbuh kaliyan wosing perkawis ing panaliten menika. Makna *simile* dipunbetahaken wonten ing panaliten menika kangge mbiyantu ing pirembagan. Anggenipun ngrembag bab *simile* menika badhe dipunlajengaken antawisipun jinising *simile* saha fungsi *simile*. Cara menika amargi jinising *simile* saha fungsi *simile* boten saged dipunperang sambet rapetipun.

Asiling panaliten nedahaken bilih panganggening jinising *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra inggih menika *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujud, bab raos, bab warni, bab swanten, bab sipat, saha bab solah. Dene fungsi *simile* kajumbuhaken kaliyan *konteks* ukaranipun. Pirembagan ngengingi jinising *simile* saha fungsi *simile* badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

1. Jinis *Simile* saha Fungsi *Simile* wonten ing Novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Pirembagan babagan jinising *simile* saha fungsi *simile* ing panaliten menika dipunpadosi antawisipun bab ingkang katandhing saha panandhingipun.

Anggenipun nggolongaken gegayutan antawisipun bab ingkang katandhing saha panandhingipun adhedhasar *interpretasi* panaliti sasampunipun nganalisis data ingkang kalebet *simile* saking novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Supados langkung gampil anggenipun pados gegayutan antawisipun ingkang katandhing saha panandhingipun, mila saking data badhe dipunperang dados tigang perangan, inggih menika perangan bab ingkang katandhing, tembung panandhing, saha bab panandhingipun. Ing pirembagan jinising *simile* saha fungsi *simile* menika boten badhe kaandharaken sedaya data ingkang sampun dipunpanggihaken. Data-data ingkang kaandharaken menika sampun saged makili data sanesipun ingkang sami jinisipun. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* saha fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

1) *Simile* Bab Wujud

Pirembagan bab jinising *simile* ingkang sepisan badhe dipunrembag inggih menika *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujudipun. Ing pirembagan menika badhe kaandharaken *simile* ingkang dipunpanggihaken ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra, ingkang gadhah gegayutan ing bab wujud antawisipun bab ingkang katandhing saha bab panandhingipun. Pethikan-pethikan tuladha jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujud menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Tuladha *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujudipun badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi Ndamel Endahing Ukara

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujud, ingkang gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara.

(1) *Dhauping panganten sami kaestrenan para ratu pinisepuh. Ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* (DL/20)

Simile ing pethikan data (1) ing nginggil menika nandhingaken antawisipun *kadhaton* kaliyan *papan ingkang badhe jebol amargi kebak dening kathahing tiyang*, dene tembung panandhingipun inggih menika *kados*. *Simile* menika ngandharaken bilih kawontenan ing kadhaton kados badhe jebol dening kathahing tiyang. Tembung *jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* menika saged nggambaraken kawontenan satunggaling papan ingkang kebak dening tiyang kathah ngantos badhe jebol. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih wujud ing kawontenan ing kadhaton menika kados wujud ing papan ingkang kawontenanipun badhe jebol amargi wonten kathahing tiyang ingkang angebaki papan menika, mila *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujudipun.

Makna saking ukara *kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* menika ngandharaken bilih kawontenan ing kadhaton menika rame sanget ngantos dipungambaraken kados badhe jebol amargi saking kathahipun tiyang ing kadhaton menika. Dene ingkang ndamel kadhaton menika kebak tiyang inggih menika amargi ing kadhaton wonten dhauping panganten, inggih menika Kanjeng Pangeran Warihkusuma kaliyan Kanjeng Mas Rara Dewi Wayi. Anggenipun

ngawontenaken bawahan menika laminipun ngantos kawandasa dinten, tamu-tamu ingkang rawuh ugi wonten para ratu ingkang pinisepuh saha sampun misuwur.

Panganggit ngginakaken ukara *ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* menika kangge ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking ukara ***ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang***. Ukara kasebut ngginakaken purwakanthi guru swara (*pengulangan swanten*), dene tembung ingkang dipunambali swantenipun inggih menika *ing*, *dening*, saha *kathahing*. Tuladha sanesipun badhe dipunandharaken *ing* ngandhap menika.

(2) *Amargi saking kawasisanipun Raden Udakawimba, dadosing nagari breng, kados nagari Tuban* (DL/40)

Pethikan data (2) *ing* nginggil menika nandhingaken antawisipun *dadosing nagari breng* kaliyan *nagari Tuban*, dene tembung panandhingipun inggih menika *kados*. *Simile* menika ngandharaken bilih Sumbereja kados nagari Tuban. Tembung *nagari Tuban* menika kangge nggambaraken kawontenan satunggaling papan ingkang ageng saha endah. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih wujuding Sumbereja sakmenika sampun kados wujuding papan ingkang ageng saha endah, mila *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan *ing* bab wujudipun.

Makna saking ukara *dadosing nagari breng, kados nagari Tuban* menika ngandharaken kawontenan *ing* Sumbereja ingkang saweg dipundamel supados saged langkung ageng saha sae. Amargi kawasisanipun Raden Udakawimba,

padamelan ing Sumbereja menika kanthi rikat sampun saged pungkasan, asilipun wujud ing Sumbereja lajeng sami kados wujud ing nagari Tuban.

Panganggit ngginakaken ukara *dadosing nagari breng, kados nagari Tuban* menika kangge ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking ukara *dadosing **nagari** breng, kados **nagari** Tuban*. Ukara kasebut ngginakaken purwakanthi lumaksita (*pengulangan* tembung), dene tembung ingkang dipunambali malih panyeratipun inggih menika tembung nagari. Tembung nagari saged dipungantos negara amargi gadhah teges ingkang sami, *dadosing negara breng, kados nagari Tuban*. Ananging supados langkung ndamel endahing ukara panganggit ngginakaken tembung nagari.

b) Fungsi Nggamblangaken Gegambaran

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujud saha gadhah fungsi kangge nggamblangaken gegambaran.

(3) *Telas ing galihipun, sang pangeran adhukul angrangkul jengku, **waspa** adres kados turasan* (DL/28)

Saking data (3) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih bab ingkang katandhingaken inggih menika *lampahing waspa ingkang adres* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *turasan* kanthi tembung panandhing *kados*. Tembung *waspa adres* tegesipun inggih menika eluh ingkang mili deres. Dene *turasan* menika saged dipuntegesi pancuran. *Simile* menika ngandharaken bilih wujud ing eluh ingkang tumetes saking netra Kanjeng Pangeran Warihkusuma mili

deres, wonten ing mriki saking deresipun saengga dipungambaraken kados wujuding lampahing toya saking pancuran. Mila *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujudipun.

Makna saking ukara *waspa adres kados turasan* inggih menika nggambaraken bilih eluhipun Kanjeng Pangeran Warihkusuma mili deres kados lampahing toya ing pancuran ingkang ugi milinipun deres. Wonten ing mriki dipunandharaken bilih Kanjeng Pangeran Warihkusuma nangis menika amargi kawontenan nasib gesangipun ingkang boten begja, kados angsal cilaka ingkang katerasan.

Panganggit ngginakaken ukara *waspa adres kados turasan* kangge nggambangaken gegambaran supados pamaos mangertos bilih Kanjeng Pangeran Warihkusuma ing mriki nangis ngantos medalaken eluh ingkang milinipun deres kados pancuran. Saking deresipun eluh ingkang medal saking netranipun Kanjeng Pangeran Warihkusuma, saengga dipunsamikaken kaliyan pancuran. Ingkang sampun dipunmangertosi bilih ingkang naminipun pancuran menika mili toyanipun deres. Kawontenan nasib ing panggesangan ingkang angsal cilaka katerasan ndamel Kanjeng Pangeran Warihkusuma ngraos *putus asa* saengga ngantos medalaken eluh ingkang mili deres sanget. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha sanesipun.

(4) *Dhasar sesinomipun bareh, kados mentas wuru saking sare* (DL/5)

Data (4) ing nginggil nandhingaken antawisipun *sesinomipun bareh* kaliyan *tiyang ingkang nembe mentas wuru saking sare* kanthi tembung

panandhing tembung *kados*. Tembung *sesinomipun bareh* tegesipun sinom ingkang awul-awul boten katata. *Simile* menika kangge nggambaraken kawontenanipun Kanjeng Mas Rara Dewi ingkang sesinomipun awul-awul kados *mentas wuru saking sare*. Dene saking tembung *mentas wuru saking sare* saged dipunmangertosi bilih sinomipun tiyang ingkang nembe kemawon wungu saking sare menika wujud sinomipun awul-awul boten katata. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih wujuding sinomipun Kanjeng Mas Rara Dewi awul-awul kados wujuding sinomipun tiyang ingkang nembe wungu saking sare, mila *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujudipun.

Makna saking ukara *sesinomipun bareh, kados mentas wuru saking sare* menika kangge ngandharaken kawontenanipun Kanjeng Mas Rara Dewi ingkang sesinomipun awul-awul kados tiyang ingkang nembe kemawon wungu saking sare. Saged dipunmangertosi bilih sinomipun tiyang ingkang nembe kemawon wungu saking sare menika wujud sinomipun awul-awul boten katata. Mila makna ingkang dipunkajengaken ing *simile* menika ngandharaken bilih wujuding sinom Kanjeng Mas Rara Dewi awul-awul boten dipuntata kados sinomipun tiyang ingkang nembe wungu saking sare.

Kanthi ngginakaken ukara *sesinomipun bareh, kados mentas wuru saking sare* menika panganggit saged nggambalangaken gegambaran sinomipun Kanjeng Mas Rara Dewi, pamaos saged mbayangaken wujuding sinomipun Kanjeng Mas Rara Dewi ingkang awul-awul boten dipuntata menika kados sinomipun tiyang ingkang nembe wungu saking sare. Ingkang sampun dipunmangertosi bilih sinomipun tiyang ingkang nembe wungu saking sare temtunipun awul-awul boten

katata. Tuladha sanesipun saking pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujudipun saha gadhah fungsi kangge nggambaraken gegambaran badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(5) *Saya eram malih dene salebeting guwa kados kaswargan* (DL/38)

Saking data (38) ing nginggil saged dipunmangertosi kalebet *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *kados*. Dene bab ingkang katandhingaken inggih menika *kawontenan ing salebeting guwa* kaliyan bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *kaswargan*. *Simile* menika nggambaraken bilih kawontenan ing salebeting guwa kados ing swarga. Dipunsebat kados ing swarga amargi ing salebeting guwa wonten candhinipun, saha kawontenan ing salebeting guwa ingkang biasanipun peteng dhedhet wonten ing mriki dipungambaraken padhang. Wonten ing *simile* menika ingkang dipuntandhingaken inggih menika wujud ing salebeting guwa kaliyan wujud ing swarga.

Saged dipunmangertosi bilih *simile* menika nandhingaken *kawontenan ing salebeting guwa* kaliyan *kaswargan*, ananging ingkang sampun dipunmangertosi ugi bilih limrahipun salebeting guwa menika peteng dhedhet. Kanjeng Pangeran Udakawimba boten mangertos bilih sajatosipun guwa ingkang dipunpirsani menika pikantuk pepadhang amargi wonten pinten-pinten bolongan margi angin saengga pepadhang saged mlebet saking jawi. Kajawi menika, ingkang ndadosaken ing salebeting guwa kados kaswargan menika amargi wontenipun candhi kadhaton ing salebeting guwa. Saking andharan ing nginggil saged

dipunpendet dudutan bilih makna ingkang dipunkajengaken inggih menika wonten ing salebeting guwa dipungambaraken kados ing kaswargan amargi ing salebeting guwa dipunpanggihi wonten candhi kadhaton saha kawontenan ing salebeting guwa ingkang padhang boten kados guwa umumipun ingkang peteng dhedhet.

Ukara *salebeting guwa kados kaswargan* dipunginakaken panganggit kangge nggambaraken gegambaran dhateng pamaos bilih ing salebeting guwa kados swarga amargi ing salebeting guwa menika pikantuk pepadhang, boten kados guwa umumipun ingkang peteng dhedhet. Kajawi menika, wontenipun candhi kadhaton ing salebeting guwa ugi nambahi gegambaran bilih ing salebeting guwa menika kados swarga ingkang sajatosipun. Dene guwa menika saged padhang amargi pikantuk pepadhang saking pinten-pinten bolongan margi angin saengga pepadhang saged mlebet saking jawi.

c) Fungsi Nuwuhaken *Kesan* saha Kawontenan Tartamtu

Salajengipun badhe dipunandharaken jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujud saha gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu ing ngandhap menika.

(6) *Sakathahing bala abalabar, ngantos angebeki papan. Sanadyan ing jurang-jurang, kebak tiyang. Ing Mudal, kawutahan tiyang sapraja, kados nagari dadakan* (DL/2)

Saking data (6) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih bab ingkang katandhingaken inggih menika *papan ingkang kawutahan tiyang sapraja* saha bab panandhingipun inggih menika *nagari dadakan* kanthi tembung panandhing

kados. *Simile* ing nginggil ngandharaken bilih ing Mudal gadhah wujud kados nagari dadakan. Tembung *nagari dadakan* menika kangge nggambaraken kawontenan papan ingkang kebak tiyang. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih wujuding Mudal kados nagari dadakan ingkang kathah tiyang angebaki papan, mila *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujudipun.

Makna saking ukara *kawutahan tiyang sapraja, kados nagari dadakan* menika ngandharaken bilih kawontenan ing Mudal menika rame sanget, kebak tiyang kados wonten nagari dadakan. Saged dipunmangertosi bilih satunggaling papan saged dipunsebat nagari temtu kemawon amargi gadhah masarakat ingkang kathah. Kawontenan menika ingkang dipungambaraken ing *simile* menika, ing Mudal kawutahan tiyang ingkang cacahipun kathah sanget ngantos angebaki papan, ngantos ing jejurang ugi kebak tiyang. Dene ingkang ndamel kebaking papan menika amargi masarakat badhe tumut adherekaken Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang badhe nglamar Endhang Wresti dhateng redi Mudal. Masarakat ingkang kathah angebaki papan menika kagambaraken kados wontening nagari enggal dadakan.

Ukara *kawutahan tiyang sapraja, kados nagari dadakan* ugi gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan ingkang rame sanget. Kawontenan ing nagari Mudal ingkang kawutahan tiyang cacahipun kathah sanget ngantos angebaki papan, ngantos ing jejurang ugi kebak tiyang. Jejurang inggih menika satunggaling papan ingkang mbebayani saha ngajrihi, ananging wonten ing mriki dipungambaraken kebak tiyang. Bab menika kangge ngandharaken dhateng

pamaos bilih saking ramenipun, jejurang ingkang mbebayani saha ngajrihi menika tetep kebak tiyang. Tuladha sanesipun badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(7) *Dhauping panganten sami kaestranan para ratu pinisepuh. Ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* (DL/20)

Simile ing pethikan data (7) ing nginggil menika nandhingaken antawisipun *kadhaton* kaliyan *papan ingkang badhe jebol kebak dening kathahing tiyang*, dene tembung panandhingipun inggih menika *kados*. *Simile* menika ngandharaken bilih kawontenan ing kadhaton kados badhe jebol dening kathahing tiyang. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih wujud ing kawontenan ing kadhaton menika kados wujud ing papan ingkang kawontenanipun badhe jebol amargi wonten saking kathahing tiyang ingkang angebaki papan menika, mila *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan ing bab wujudipun.

Makna saking ukara *ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* menika ngandharaken bilih kawontenan ing kadhaton menika rame sanget ngantos dipungambaraken kados badhe jebol amargi saking kathahipun tiyang ing kadhaton menika. Dene ingkang ndamel kadhaton menika kebak tiyang inggih menika amargi ing kadhaton wonten dhauping penganten, inggih menika Kanjeng Pangeran Warihkusuma kaliyan Kanjeng Mas Rara Dewi Wayi. Anggenipun ngawontenaken bawahan menika laminipun ngantos kawandasa dinten, tamu-tamu ingkang rawuh ugi wonten para ratu ingkang pinisepuh saha sampun misuwur.

Panganggit ngginakaken ukara *ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang* menika kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Dene kesan saha kawontenan ingkang cobu badhe dipuntuwuhaken dening panganggit inggih menika *kesan* saha kawontenan ingkang rame sanget. *Simile* menika ngandharaken bilih kawontenan ing kadhaton ngantos badhe jebol-amargi saking kathahing tiyang ing salebeting kadhaton. Tembung *kados jebol-jebola dening kathahing tiyang* saged nuwuhaken *kesan* ingkang rame sanget tiyang ngantos badhe jebol papanipun.

Saking pirembagan ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil saged dipunmangertosi bilih panganggit menika ngandharaken *simile* ingkang gadhah ancas paring gegambaran tumrap wujuding satunggaling bab. Ing *simile* menika panganggit ngginakaken *simile* kangge nggambaraken wujuding papan, wujuding peranan badan, lan sapanunggalanipun. Saking pirembagan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* saking data-data ing nginggil menawi dipuntingali saking bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujudipun. Dados wonten ing mriki panganggit saged ngginakaken satunggaling bab ingkang beda kaliyan bab sanesipun kangge nggambaraken wujud ingkang sami. Saking pirembagan ing nginggil ugi dipunmangertosi bilih jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab wujudipun menika gadhah tiga fungsi, inggih menika kangge ndamel endahing ukara, nggambaraken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu.

2) *Simile* Bab Raos

Asiling panaliten tumrap *simile* ing novel *Rangsang Tuban* ugi nedahaken bilih wonten jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raosipun. Pirembagan menika adhedhasar data ingkang dipunpanggiaken ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra. Pethikan-pethikan tuladha jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raos menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggambalangaken gegambaran, saha nggambaraken manah paraga. Tuladhanipun badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi Ndamel Endahing Ukara

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raos saha gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara.

(8) *Tangis gumuruh salebeting pura, sang Prameswari sarta para garwa pangrembe, sami rempu ing galih **koncatan sihing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan*** (DL/1)

Simile (8) ing nginggil nandhingaken antawisipun bab ingkang badhe katandhingaken, inggih menika *raosing koncatan sihing raka* saha bab panandhingipun, inggih menika *coploking sesotya saking embanan* kanthi tembung *kados* kangge panandhing. *Simile* menika ngandharaken bilih sang Prameswari saha para garwa ngraos sedhih amargi koncatan welas asihing Sri Narendra Prabu Sindupati, kados *coploking sesotya saking embanan*, tegesipun kados ngraosaken sedhih menawi gadhah sesotya lajeng uwal saking embananipun. Amargi sesotya gadhah nilai ingkang ageng, ananging menawi

sampun uwal saking embananipun nilainipun dados dumawah boten ageng malih. Mila *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab raosipun, inggih menika raos sedhah.

Makna ingkang dipunkajengaken saking data *simile* menika ngandharaken bilih sang Prameswari saha para garwanipun Sri Narendra Prabu Sindupati tetangisan kanthi gumuruh, sami ngraos rempu sedaya amargi dipuntilar Sri Narendra Prabu Sindupati ingkang seda. Panganggit nggambaraken kawontenan menika kanthi dipunsamikaken kaliyan *coploking sesotya saking embanan*. Sesotya menika gadhah nilai ingkang ageng ugi kalebet piranti ingkang wigati. Menawi uwal saking embananipun ndamel ati ngraos sedhah amargi nilai saking sesotya menika mboten ageng malih. Saking andharan menika raosing manah sang Prameswari saha para garwa saking Kanjeng Pangeran kados ngraosaken uwaling sesotya saking embananipun. Sri Narendra Prabu Sindupati dipunsamikaken kaliyan sesotya amargi kekalihipun gadhah pepadhan inggih menika sami-sami wigati sanget ing pagesangan, menawi Sri Narendra Prabu Sindupati temtu wigati ing masarakat saha para garwa ananging menawi sesotya ugi wigati ing bab tartamtu amargi gadhah nilai kaendahan ingkang ageng sanget.

Panganggit ngginakaken ukara *koncatan sihing raka kados coploking sesotya, saking embanan* kangge ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking ukara *koncatan sihing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan*. Ukara kasebat ngginakaken purwakanthi guru swara (*pengulangan swanten*), dene tembung ingkang dipunambali swantenipun inggih menika sihing, coploking, saha saking.

b) Fungsi *Konkritisasi*

Jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raos saha gadhah fungsi kangge *konkritisasi* badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (9) *Rumaos marem galihipun sang pangeran, bilih saestu kadhawahan rembulan ingkang saged cuki, **raosipun krapes-krapes kados kenthos** (DL/18)*

Simile saking data (9) ing nginggil nandhingaken antawisipun bab ingkang badhe katandhingaken, inggih menika *raosipun galih pangeran ingkang krapes-krapes* kaliyan bab panandhingipun, inggih menika *kenthos* kanthi tembung *kados* kangge panandhing. Ing *simile* menika panganggit ngginakaken tembung krapes-krapes utawi *renyah* kangge nggambaraken raos ingkang ngremenaken. Lajeng tembung ingkang dados objek panandhingipun inggih menika *kenthos* utawi isi salak. Raosing *kenthos* ing mriki dipunandharaken krapes-krapes, andharan saking *simile* menika dipunginakaken kangge nggambaraken raosing Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang bingah saha remen menawi saestu temantenan kaliyan Kanjeng Mas Retna Wayi ingkang ayu saha gadhah kathah iribipun kaliyan Kanjeng Mas Rara Dewi, garwa saderengipun ingkang sampun seda. Mila *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab raosipun, inggih menika raos remen saha bingah.

Makna saking ukara *raosipun krapes-krapes kados kenthos* menika ngandharaken raosing manah ingkang bingah sanget Kanjeng Pangeran Warihkusuma menawi saestu saged temantenan kaliyan Kanjeng Mas Retna Wayi ingkang ayu saha gadhah kathah iribipun kaliyan Kanjeng Mas Rara Dewi, garwa saderengipun ingkang sampun seda. Tembung krapes-krapes tegesipun *renyah*,

renyah inggih menika salah satunggaling pangraos ingkang echa utawi ngremenaken.

Panganggit ngginakaken ukara *raosipun krapes-krapes kados kenthos* menika kangge fungsi *konkritisasi*. Dene ingkang dipundamel *konkret* inggih menika raosing manah Kanjeng Pangeran Warihkusuma. Pangraosing manah inggih menika satunggaling bab ingkang *abstrak*, pangraosing manah menika boten gadhah wujud saha boten saged katingal. Ananging wonten ing mriki supados langkung cetha kangge nggambaraken raosing manah Kanjeng Pangeran Warihkusuma, mila panganggit ngginakaken tembung *raosipun krapes-krapes kados kenthos*. Wonten ing *simile* menika raosing manah Kanjeng Pangeran Warihkusuma dipungambaraken kados wujud kenthos utawi isi salak. Isi salak menika atos, menawi dhawah menika nuwuhaken *kesan* krapes-krapes utawi *renyah*. Dene raos *renyah* menika ngremenaken saengga saged nggambaraken raosing manah Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang saweg bingah. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(10) *Tangis gumuruh salebeting pura, sang Prameswari sarta para garwa pangrembe, sami rempu ing galih **koncatan sihing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan*** (DL/1)

Simile (10) ing nginggil nandhingaken antawisipun bab ingkang badhe katandhingaken, inggih menika *raosing koncatan sihing raka* saha bab panandhingipun, inggih menika *coploking sesotya, saking embanan* kanthi tembung *kados* kangge panandhing. *Simile* menika ngandharaken bilih sang Prameswari saha para garwa ngraos sedhik amargi koncatan welas asihing Sri Narendra Prabu Sindupati, kados *coploking sesotya saking embanan*, tegesipun

kados ngraosaken sedhih menawi gadhah sesotya lajeng uwal saking embananipun. Amargi sesotya gadhah nilai ingkang ageng, ananging menawi sampun uwal saking embananipun nilainipun dados dumawah boten ageng malih. Mila *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab raosipun, inggih menika raos sedhih.

Makna ingkang dipunkajengaken saking data *simile* menika ngandharaken bilih sang Prameswari saha para garwanipun Sri Narendra Prabu Sindupati tetangisan kanthi gumuruh, sami ngraos rempu sedaya amargi dipuntilar Sri Narendra Prabu Sindupati ingkang seda.

Ukara *koncatan sihing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan gadhah fungsi kangge konkritisasi*. Wonten ing *simile* menika ingkang dipuntandhingaken inggih menika *koncatan sihing raka* kaliyan *coploking sesotya saking embanan*. Koncatan welas asih temtu ndamel sedhih, dene sedhih inggih menika salah satunggaling pangraosing manah. Pangraosing manah inggih menika bab ingkang *abstrak*, boten saged katingal saha boten gadhah wujud. Ananging wonten ing mriki, gegambaran raos sedhih menika dipundamel langkung *konkret* wujudipun kados uwalipun sesotya saking embananipun. Sesotya inggih menika salah satunggaling piranti ingkang gadhah nilai ageng saha wigati. Menawi uwal saking embananipun ndamel ati ngraos sedhih, sami kaliyan raosing sedhih koncatan welas asih saking tiyang ingkang dipuntresnani.

c) Fungsi Nggamblangaken Gegambaran

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raos saha gadhah fungsi kangge nggamblangaken gegambaran.

(11) *Tansah gelik-gelik wonten ing kadhaton, raosing galih kados wonten ing tarungku* (DL/32)

Saking data (11) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih bab ingkang katandhingaken inggih menika *raosing galih* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *tiyang ingkang wonten ing tarungku*, dene tembung panandhingipun inggih menika *kados*. *Simile* menika ngandharaken bilih *raosing galih* saking sang Retna Wresti kados wonten ing *tarungku*. Menawi wonten ing salebeting *tarungku* temtu kemawon ngraosaken sedhik saha kawontenan ingkang boten ngraosi. Saking andharan menika saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* ing nginggil gadhah pepadhan ing bab raosipun.

Makna saking ukara *simile raosing galih kados wonten ing tarungku* inggih menika ngandharaken raos manahipun sang Retna Wresti ingkang ngraosaken kasepen wiwit dipuntilar Kanjeng Pangeran Warihkusuma, tiyang ingkang dipuntresnani. Sang Retna Wresti sajatosipun sampun boten kraos ing kadhaton, lajeng badhe wangsul ing Mudal ananging kapambengan dening kyai patih amargi sampun dipunanggep dados prameswarinipun Sri Narendra Prabu Warsakusuma ingkang sampun seda. Sri Narendra Prabu Warsakusuma seda ing Sang Retna Wresti piyambak amargi badhe dipunrinodapeksa.

Panganggit ngginakaken ukara *raosing galih kados wonten ing tarungku* menika supados saged nggamblangaken gegambaran bilih wonten ing cariyos

menika Sang Retna Wresti ngraosaken sedhik saha sepi ingkang sanget, lajeng kangge nggambangaken gegambaran raos menika dipungambaraken kados raosing tiyang ingkang wonten ing salebeting tarungku, kasepen boten saged pinanggih kaliyan sinten kemawon, kados gesang piyambakan ing donya menika. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(12) *Kyai patih kaget ing galih **bingah amarwatasuta, kados manggih sesotya ingkang dhumawah saking ing langit** (DL/34)*

Data (12) ing nginggil dipunsebat ngamot *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *kados*. Dene bab ingkang badhe dipuntandhingaken inggih menika *raos bingah amarwatasuta* kaliyan *raosing manggih sesotya ingkang dhumawah saking ing langit*. Tembung *bingah amarwatasuta* tegesipun raos bingah ingkang kaluwih. Dene tembung *manggih sesotya ingkang dhumawah saking ing langit* saged nggambaraken raosing tiyang ingkang bingah sanget amargi manggihaken sesotya. Mila *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raosipun.

Makna ingkang kamot saking ukara *bingah amarwatasuta, kados manggih sesotya ingkang dhumawah saking ing langit* inggih menika kangge nggambaraken raosing galih Kanjeng Rekyana Patih ingkang kalangkung-langkung bingah. Dene Kanjeng Rekyana Patih ngraosaken bingah sanget menika amargi angsal layang saking Kanjeng pangeran Warihkusuma ingkang angaturi uninga wangsulipun Kanjeng pangeran Warihkusuma.

Panganggit ngginakaken ukara *bingah amarwatasuta, kados manggih sesotya ingkang dhumawah saking ing langit* supados saged nggambangaken gegambaran bilih raosing galih Kanjeng Rekyana Patih menika kalangkung-

langkung bingah amargi angsal layang saking Kanjeng pangeran Warihkusuma ingkang angaturi uninga wangsulipun Kanjeng pangeran Warihkusuma. Langkung gamblang malih lajeng panganggit nggambaraken raosing galihipun kados raosing galih tiyang ingkang manggihaken sesotya ingkang dhumawah saking langit. Tegesipun kados tiyang ingkang bingah amargi boten dipungalih badhe angsal rejeki ingkang dumadakan.

d) Fungsi Nggambaraken Manah Paraga

Ing ngandhap menika saged dipuntingali tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raos saha gadhah fungsi kangge nggambaraken manah paraga.

(13) ***Tumratap ing galih, esmu sumedhot kados tindakipun sang pangeran Warihkusuma. Dangu dipunawasaken, kumedhap tesmak.*** (DL/33)

Data (13) ing nginggil dipunsebat ngandhut *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *kados*. Dene bab ingkang badhe katandhingaken inggih menika *tumratap ing galih, esmu sumedhot* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *tindakipun sang pangeran Warihkusuma*. *Simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab raosipun katitik saking panganggening ukara *tumratap ing galih, esmu sumedhot* ingkang tegesipun raosing manah Kanjeng Mas Rara Dewi Wrestu *tumratap kados sumedhot*.

Tembung *esmu sumedhot* wonten ing mriki asipat *metafora*. *Metafora* inggih menika salah satunggaling jinis basa *kias* ingkang sipatipun sami kaliyan *simile*, bedanipun menawi *simile* menika asipat *eksplisit* utawi ngginakaken

tembung panandhing, ananging menawi *metafora* asipat *implisit* utawi boten ngginakaken tembung panandhing. Saking andharan ing nginggil saged dipunmangertosi bilih tembung *tumratap ing galih, esmu sumedhot* tegesipun raosing manah Kanjeng Mas Rara Dewi Wresti tumratap kados sumedhot. Dene ingkang ndamel sumedhoting raos manah Kanjeng Mas Rara Dewi Wresti inggih menika amargi Kanjeng Mas Rara Dewi Wresti mirsani tiyang ingkang lumampah kados *tindakipun sang pangeran Warihkusuma*. Tegesipun kados mirsani lumampahing Kanjeng Pangeran Warihkusuma, anggenipun mirsani ngantos nuwuhaken raos tumratap ing galihipun.

Ukara *tumratap ing galih, esmu sumedhot kados tindakipun sang pangeran Warihkusuma* gadhah fungsi kangge nggambaraken manah paraga. Wonten ing mriki ingkang dipungambaraken inggih menika raosing manah Kanjeng Mas Rara Dewi Wresti. Kanjeng Mas Rara Dewi Wresti ngraosaken tumratap ing manahipun amargi mirsani tiyang ingkang lampahipun sami persis kaliyan lampahipun Kanjeng Pangeran Warihkusuma, tiyang ingkang dipuntresnani ananging sampun dangu sanget boten pinanggih. Anggenipun ngraos tumratap menika ngantos kados kasedhot manahipun kaliyan lampahipun tiyang ingkang dipunpirsani menika. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(14) *Tansah gelik-gelik wonten ing kadhaton, raosing galih kados wonten ing tarungku* (DL/32)

Saking data (14) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih bab ingkang katandhingaken inggih menika *raosing galih* kaliyan *tiyang ingkang wonten ing tarungku*, dene tembung panandhingipun inggih menika *kados*. *Simile* menika

ngandharaken bilih *raosing galih* saking sang Retna Wresti kados *wonten ing tarungku*. Menawi wonten ing salebeting tarungku temtu kemawon ngraosaken sedhih saha kawontenan ingkang boten ngraosi. Saking andharan menika saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* ing nginggil gadhah pepadhan ing bab raosipun.

Makna saking ukara *simile raosing galih kados wonten ing tarungku* inggih menika ngandharaken raos manahipun sang Retna Wresti ingkang ngraosaken kasepen wiwit dipuntilar Kanjeng Pangeran Warihkusuma, tiyang ingkang dipuntresnani. Sang Retna Wresti sajatosipun sampun boten kraos ing kadhaton, lajeng badhe wangsul ing Mudal ananging kapambengan dening kyai patih amargi sampun dipunanggep dados prameswarinipun Sri Narendra Prabu Warsakusuma ingkang sampun seda. Sri Narendra Prabu Warsakusuma seda ing Sang Retna Wresti piyambak amargi badhe dipunrinodapeksa.

Ukara *raosing galih kados wonten ing tarungku* saged kangge nggambaraken manah paraga. Wonten ing mriki ingkang dipungambaraken inggih menika raosing manah Sang Retna Wresti. Sang Retna Wresti rumaos sedhih amargi kasepen ing kadhaton, sami kaliyan tiyang ingkang wonten ing tarungku boten saged pinanggih kaliyan tiyang sanes. Sang Retna Wresti ngraosaken gesang piyambak awit dipuntilar kaliyan tiyang ingkang dipuntresnani, inggih menika Kanjeng Pangeran Warihkusuma. Raos tresna ingkang ageng dhateng Kanjeng Pangeran Warihkusuma menika ndamel Sang Retna Wresti ngraos langkung sae menawi gesang piyambakan kemawon tinimbang boten gesang sesarengan kaliyan tiyang ingkang dipuntresnani.

Saking tuladha pirembagan data-data ing nginggil ingkang nandhingaken antawisipun bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, anggenipun madosi makna sampun kajumbuhaken kaliyan *konteksipun*. Mila saking *simile* ing nginggil saged dipunpendet dudutan bilih *simile* ing nginggil menika sajatosipun gadhah ancas paring gegambaran tumrap pangraosing manah. Panganggit ngginakaken *simile* kangge nggambaraken pangraosing manah ingkang bingah, sedhih, lan sapanunggalanipun. Saking pirembagan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* saking data-data ing nginggil menawi dipuntingali saking bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, kalebet *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raosipun. Jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab raosipun menika gadhah fungsi maneka warni, inggih menika kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, saha nggambaraken manah paraga. Ing *simile* ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil, panganggit nggambaraken raosing manah paraga ing salebeting novel *Rangsang Tuban* ngginakaken *simile* kangge nuwuhaken *efek estetis*, mila boten dipunserat kanthi tembung salugunipun.

3) *Simile* Bab Warni

Ing pirembagan menika badhe ngrembag *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab warni antawisipun bab ingkang katandhing saha panandhingipun. Jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab warni menika gadhah fungsi kangge *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Pirembagan saged dipuntingali saking tuladha ing ngandhap menika.

a) Fungsi *Konkritisasi*

Ing ngandhap menika saged dipuntingali tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab warni saha gadhah fungsi kangge *konkritisasi*.

(15) *Tujunipun saged kengehan saged ningali kicating pada, jumangkah katingal gumebyar dening kwingkising sumilakipun poncoting tapih. Kelab-kelab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu* (DL/44)

Simile saking data (15) menika nandhingaken antawisipun warni *kelab-kelab* minangka bab ingkang katandhing kaliyan *werdu gangga lumampah ing wanci dalu*. Tembung *kelab-kelab* tegesipun inggih menika warni ingkang sumorot. Dene bab panandhingipun inggih menika *werdu gangga lumampah ing wanci dalu* ingkang tegesipun lintah ingkang mlampah ing toya ing wanci dalu. *Simile* menika ngandharaken bilih warni ingkang sumorot menika kados warni saking lintah ingkang sumorot menawi mlampah ing toya ing wanci dalu amargi angsal pepadhang saking lampu. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet bilih *simile* menika gadhah gegayutan pepadhan ing bab warninipun.

Makna saking ukara *kelab-kelab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu* menika ngandharaken bilih lampahing samparan Kanjeng Mas Ayu Rara Sendang katingal sumorot amargi poncoting tapih ingkang dipunginakaken menika kaangkat saengga saged katingal. Dene sumoroting menika kados soroting padhang wonten ing lintah menawi mlampah ing caketing toya, katingal gumebyar amargi angsal pepadhang saking lampu.

Ukara *kelab-kelab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu* dipunginakaken panganggit kangge *konkritisasi*. Tembung *kelab-kelab* kalebet

tembung ingkang *abstrak*, amargi warni kelab-kelab menika dereng cetha gegambaranipun. Mila ing *simile* menika panganggit nyobi ndamel *konkret* warni kelab-kelab menika kanthi nandhingaken kaliyan lintah, kewan ingkang nyedhot getih, ingkang menawi mlampah ing caketipun toya saha angsal pepadhang saking lampu menika warninipun saged katingal gumebyar.

b) Fungsi Nggamblangaken Gegambaran

Ing ngandhap menika saged dipuntingali tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab warni saha gadhah fungsi kangge nggamblangaken gegambaran.

- (16) *Kasemekanipun plangi, wedalan ing indhu-ngajeng, tanpa rasukan. Ngagem rimong, ngengrengan biru langit. Sariranipun katingal pindhah ulam kalebet ing jala, menthur kados sekar mlathi* (DL/16)

Data (16) ing nginggil saged katingal saking panganggening tembung panandhing *kados*. Dene bab ingkang katandhing inggih menika *warni badanipun paraga ingkang menthur* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *sekar mlathi*. Tembung *menthur* ingkang dipunginakaken panganggit menika negesaken warni ingkang pethak sanget. Dene ingkang sampun dipunmangertosi bilih warninipun *sekar mlathi* ugi pethak. Saengga *simile* menika nandhingaken warni kulit badanipun sang Retna Wayi ingkang pethak sanget dipunemperaken kaliyan sekar mlathi ingkang warninipun ugi pethak. Saking andharan kasebut, mila *simile* menika gadhah pepadhan ing bab warninipun.

Fungsi *simile* ing pethikan ing nginggil inggih menika kangge nggamblangaken gegambaran. Makna saking *simile* menika ngandharaken warni kulit badanipun sang Retna Wayi ingkang pethak sanget dipunemperaken kaliyan

sekar mlathi ingkang warninipun ugi pethak ugi wangi saengga saged ndamel sinten kemawon ingkang mirsani dados seneng kaliyan sang Retna Wayi.

Panganggit ngginakaken ukara *menthur kados sekar mlathi* menika kangge nggambangaken gegambaran bilih badanipun Retna Wayi warninipun pethak sanget kados warni sekar mlathi. Kajawi menika, sekar mlathi ugi gadhah wewangi ingkang ngremenaken saengga sinten kemawon ingkang kapanggih kaliyan Retna Wayi saged ngraos remen. Kanthi ukara *menthur kados sekar mlathi* menika pamaos saged mbayangaken *pesonanipun* Retna Wayi ingkang ageng sanget amargi warni kulitipun pethak sanget saha wewangi badanipun ngremenaken. Tuladha sanesipun badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(17) *Raden Udakawimba wungu sare kaget aningali sadhasaring jurang nyremomong kados wana kawelagar* (DL/37)

Saking data (17) ing nginggil katingal bilih bab ingkang katandhing inggih menika *nyremomong* saha ingkang dados panandhingipun inggih menika *wana kawelagar*, dene tembung panandhingipun ngginakaken tembung *kados*. Tembung *nyremomong* ingkang dipunginakaken panganggit ing mriki saged diputegesi murub. Dene tembung ingkang dipuginakaken kangge panandhing inggih menika *wana kawelagar* ingkang tegesipun wana ingkang kobong. Inkang sampun dipunmangertosi bilih menawi kobong geni menika warninipun abrit. *Simile* menika nandhingaken warni sadhasaring jurang kados wana ingkang kobong saengga medalaken warni abrit ingkang padhang.

Fungsi *simile* ing pethikan menika kangge nggambangaken gegambaran. Makna saking ukara *nyremomong kados wana kawelagar* inggih menika kangge

ngandharaken bilih ing sadhasaring jejurang menika katingal murub kados wana ingkang kobong. Dene sajatosipun ingkang ndamel jurang menika katingal murub inggih menika amargi wonten satunggaling piranti ingkang warninipun abrit kados kobong, sajatosipu namung pikantuk pepadhang saking srengenge dados saged katingal murub.

Ukara *nyremomong kados wana kawelagar* menika gadhah fungsi kangge nggambangaken gegambaran bilih Raden Udakawimba ngraos eram amargi ningali ing sadhasaring jejurang menika saged murub kados wana kobong, ananging sasampunipun dipuntingali kanthi premati sajatosipun pepadhang saking dhasar jurang menika asalipun saking satunggaling piranti ingkang abrit lajeng kados kobong amargi pikantuk pepadhang saking srengenge. Kanthi ukara *nyremomong kados wana kawelagar* menika pamaos saged mbayangkan kawontenan ing dhasar jurang ingkang murub, warninipun abrit kados wana ingkang kobong.

c) Fungsi Nuwuhaken *Kesan* saha Kawontenan Tartamtu

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab warni saha gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu.

(18) *Kumusuking netya, andik, pasuryaning abrit ngatirah. Mawinga-winga, wengis kados bel medal dahana* (DL/8)

Saking data (18) ing nginggil katingal bilih bab ingkang katandhing inggih menika warni *pasuryaning paraga* saha ingkang dados panandhingipun inggih menika *barang ingkang murub, medal dahana*, dene tembung panandhingipun

ngginakaken tembung *kados*. Tembung *bel medal dahana* tegesipun murub badhe medal geni. Saengga saking andharan ing nginggil *simile* menika nandhingaken pasuryaning sang prabu Warsakusuma ingkang warninipun abrit ngatirah kaliyan *bel medal dahana* utawi geni. Mila pepadhan ing *simile* menika gadhah gegayutan ing bab warni, inggih menika warni abrit saking pasuryaning sang prabu Warsakusuma ngantos dipungambaraken murub kados medal geni saking pasuryanipun.

Makna *simile* wonten ing nginggil inggih menika ngandharaken bilih pasuryaning sang prabu Warsakusuma warninipun abrit sanget ngantos murub kados medal geni saking pasuryanipun. Dene ingkang ndamel pasuryanipun sang prabu Warsakusuma abrit ngatirah inggih menika amargi parentahipun dhateng Kanjeng Rekyana Patih boten dipunlampahi. Kanjeng Rekyana Patih ingkang dipunaturi supados nusul senapati menika boten nusul, ananging malah wangsul ing dalemipun.

Ukara *pasuryaning abrit ngatirah. Mawinga-winga, wengis kados bel medal dahana* menika saged nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Wonten ing mriki ukara menika saged nuwuhaken *kesan* bilih sang prabu Warsakusuma dados katingal ngajrihi menawi dipuntingali saking pasuryanipun ingkang abrit ngatirah ngantos kados murub saha badhe medal geni saking pasuryanipun. Pasuryan abrit biasanipun dipunginakaken kangge nggambaraken tiyang ingkang saweg murka, biasanipun ugi tiyang ingkang ingkang saweg murka menika katingal ngajrihi. Dene ingkang dipungambaraken ingkang

pasuryanipun abrit ing mriki inggih menika Raja, dados *kesan*ipun katingal langkung ngajrihi sanget.

Adhedhasar tuladha pirembagan data-data ing nginggil ingkang nandhingaken antawisipun bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, anggenipun madosi makna sampun kajumbuhaken kaliyan *konteks*ipun. Wonten *simile* ing nginggil saged dipunpendet dudutan bilih *simile* ing nginggil menika sajatosipun gadhah ancas paring gegambaran tumrap warnining satunggaling bab. Panganggit ngginakaken *simile* kangge nggambaraken warnining satunggaling bab. Saking pirembagan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih menawi dipuntingali saking bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab warninipun. Jinising *simile* menika gadhah fungsi kangge *konkritisasi*, nggambalangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Ing *simile* ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil, panganggit saged nggambaraken warnining satunggal bab kanthi nandhingaken kaliyan bab sanesipun ingkang warninipun memper.

4) *Simile* Bab Swanten

Ing panaliten menika, panaliti ugi manggihaken *simile* ingkang menawi dipuntliti bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun gadhah gegayutan pepadhan ing bab swantenipun. *Simile* menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, nggambalangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Tuladha pirembagan badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi Ndamel Endahing Ukara

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab swanten saha gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara.

(19) *Oter tiyang salebeting kadhaton, gumuruh pindha swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten* (DL/24)

Data (19) menika saged dipunsebut ngamot *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *pindha*. Bab ingkang katandhingaken inggih menika *swanten ingkang gumuruh* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *swantenipun jawah ing wana pajaten*. Panganggit ngginakaken tembung *gumuruh* kangge nggambaraken kawontenan ing salebeting kadhaton saksampunipun sang Retna Rara Dewi seda. Tembung *swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten* ingkang dados bab panandhingipun gadhah teges bilih swanten jawah ingkang deres menawi dhawah nrajang wana pejaten menika nuwuhaken swanten ingkang gumuruh. Saking andharan kalawau saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika ngandharaken kawontenan ing salebeting kadhaton menika gumuruh, lajeng dipungambaraken pindha swanten jawah ing wana pejaten. Mila pepadhan ing *simile* menika gadhah gegayutan ing bab swanten. Tuladha sanesipun *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab swanten saged katingal ing ngandhap menika.

Makna *simile* menika ngandharaken swanten ingkang rame sanget salebeting kadhaton amargi sedanipun sang Retna Rara Dewi pindha swanten jawah ing wana pejaten.

Panganggit ngginakaken ukara *gumuruh pindha swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten* kangge ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking ukara *gumuruh pindha swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten*. Ukara kasebat ngginakaken purwakanthi guru sastra (*pengulangan aksara*), dene aksara ingkang dipunambali ing panyeratipun inggih menika aksara *ng* ing tembung swaraning, ingkang saha nrajang.

b) Fungsi Nggamblagaken Gegambaran

Tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab swanten saha gadhah fungsi kangge nggamblangaken gegambaran badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(20) ***Sumengering kidang, alihan tilem kados panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban*** (DL/38)

Saking data (20) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih bab ingkang katandhingaken inggih menika *sumengering kidang* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban*. Data menika saged dipunsebat ngandhut *simile* katitik saking panganggening tembung *kados* kangge nandhingaken *sumengering kidang* kaliyan *panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban*. Tembung *sumengering kidang* tegesipun swanten saking kidang ingkang kamireng seru. Ing *simile* menika tembung *sumengering kidang* dipungambaraken kados *panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban*. Saking andharan menika saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika ngandharaken swanten kidang ingkang seru sanget malah kamireng kados panyuwun kangge Kanjeng Pangeran

Warihkusuma supados wangsul dhateng ing nagari Tuban. Saking andharan kasebut, mila *simile* menika gadhah pepadhan ing bab swanten.

Fungsi *simile* ing pethikan menika saged kangge nggambalangaken gegambaran. Makna *simile* menika ngandharaken swanten saking kidang ingkang kamireng seru ingkang angeter tilem, kamireng kados panyuwun kangge Kanjeng Pangeran Warihkusuma supados wangsul dhateng ing nagari Tuban. Dipunandharaken kados panyuwun kangge Kanjeng Pangeran Warihkusuma supados wangsul dhateng ing nagari Tuban menika wiwit kawontenan Kanjeng Pangeran Warihkusuma ingkang taksih rumaos sedhih amargi nembe dipunpeksa tindhak saking nagari Banyubiru. Lajeng boten saged tilem amargi kengetan dening rayi Kanjeng Mas Rara Dewi ingkang manggih ing nagari Tuban.

Panganggit ngginakaken ukara *Sumengering kidang, alihan tilem kados panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban* menika kangge nggambalangaken gegambaran bilih swanten kidang ingkang seru menika kamireng kados dados panyuwun kangge Kanjeng Pangeran Warihkusuma supados wangsul dhateng ing nagari Tuban. Pamaos saged mbayangaken bilih kawontenan kala menika swanten kidang ugi saged kamireng kados panyuwun supados wangsul ing nagari Tuban amargi raos sedhih amargi nembe dipunpeksa tindhak saking nagari Banyubiru saha kengetan dening rayi Kanjeng Mas Rara Dewi, tiyang ingkang dipuntresnani Kanjeng Pangeran Warihkusuma.

c) Fungsi Nuwuhaken *Kesan* saha Kawontenan Tartamtu

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab swanten saha gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu.

(21) *Oter tiyang salebeting kadhaton, gumuruh pindha swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten* (DL/24)

Data (21) menika saged dipunsebut ngamot *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *pindha*. Bab ingkang katandhingaken inggih menika *swanten ingkang gumuruh* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *swantenipun jawah ing wana pajaten*. Panganggit ngginakaken tembung *gumuruh* kangge nggambaraken kawontenan ing salebeting kadhaton saksampunipun sang Retna Rara Dewi seda. Tembung *swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten* ingkang dados bab panandhingipun gadhah teges bilih swanten jawah ingkang deres menawi dhawah nrajang wana pejaten menika nuwuhaken swanten ingkang gumuruh. Saking andharan kalawau saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika ngandharaken kawontenan ing salebeting kadhaton menika gumuruh, lajeng dipungambaraken pindha swanten jawah ing wana pejaten. Mila pepadhan ing *simile* menika gadhah gegayutan ing bab swanten. Tuladha sanesipun *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab swanten saged katingal ing ngandhap menika.

Makna *simile* menika ngandharaken swanten ingkang rame sanget salebeting kadhaton amargi sedanipun sang Retna Rara Dewi pindha swanten jawah ing wana pejaten.

Ukara *gumuruh pindha swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten* gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Wonten ing *simile* menika nuwuhaken *kesan* ingkang sedhah saha kawontenan ingkang rame. *Simile* menika ngandharaken bilih ing salebeting kadhaton kagambaraken rame sanget amargi sedanipun sang Retna Rara Dewi, bab menika nggambaraken *kesan* ingkang sedhah amargi tiyang ingkang dipuntresnani kaliyan sedaya masarakat menika seda. *Simile* menika ugi nuwuhaken kawontenan ingkang rame, sampun dipunandharaken bilih kawontenan ing salebeting kadhaton menika rame sanget dening swanten-swanten tetangisan sedaya tiyang ing kadhaton amargi sedanipun sang Retna Rara Dewi.

Saking tuladha pirembagan data-data ing nginggil ingkang nandhingaken antawisipun bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, anggenipun madosi makna sampun kajumbuhaken kaliyan *konteksipun*. Mila saking *simile* ing nginggil saged dipunpendet dudutan bilih *simile* ing nginggil menika sajatosipun gadhah ancas paring gegambaran tumrap swanten. Wonten ing mriki panganggit ngginakaken *simile* ingkang awujud swanten kangge nggambaraken satunggaling bab. Panganggit saged nggambaraken swantening satunggal bab kanthi nandhingaken kaliyan bab sanesipun. Adhedhasar pirembagan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih menawi dipuntingali saking bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab swantenipun. Jinising *simile* menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, nggambangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu.

5) *Simile* Bab Sipat

Saking *analisis* data ingkang sampun dipunpanggiaken ugi wonten *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipatipun. Cacahipun *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipatipun menika langkung kathah saking *simile* sanesipun. *Simile* menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggambangkan gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Tuladanipun kados ing ngandhap menika.

a) Fungsi Ndamel Endahing Ukara

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipat saha gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara.

(22) ***Wedaling prabeya sadinten-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa rendeng. Tetiyang alit ingkang sami nyambut damel sadinten-dinten tanpa wicalan*** (DL/42)

Data (22) ing nginggil saged katingal bilih bab ingkang katandhing inggih menika *wedaling prabeya ingkang dipunginakaken* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *udaling umbul ing mangsa rendeng*. Tembung *wedaling prabeya sadinten-dinten amber* tegesipun prabeya ingkang dipunwedalaken kangge ndamel kadhaton enggal menika *amber*, kathah sanget utawi luber boten wonten pungkasanipun. Dene ingkang dipunginakaken kangge panandhingipun inggih menika *udaling umbul ing mangsa rendeng*, tegesipun udaling toya ing mangsa rendeng ingkang dipunmangertosi deres sanget. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika gadhah

gegayutan ing bab sipat, inggih menika sipat deres sanget saha boten wonten pungkasanipun.

Fungsi *simile* ing pethikan menika kangge ndamel endahing ukara. Makna *simile* menika ngandharaken bilih wedaling prabeya ingkang dipunginakaken kangge ndamel kadhaton ingkang enggal menika kathah sanget, luber kalangkung-langkung, mili deres boten wonten pungkasanipun kados udaling toya ing mangsa rendeng ingkang ugi mili deres sanget .

Panganggit ngginakaken ukara *wedaling prabeya sadinten-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa rendeng* menika kangge ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking ukara *wedaling prabeya sadinten-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa rendeng*. Ukara kasebat ngginakaken purwakanthi guru aksara (*pengulangan* aksara), aksara ingkang dipunambali ing panyeratipun inggih menika aksara *ng* ing tembung wedaling, udaling, saha rendeng.

b) Fungsi *Konkritisasi*

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipat saha gadhah fungsi kangge *konkritisasi*.

(23) *Nanging cariyos ingkang mawi sesungguhan punika, kados angganing pang ingkang kateres. Alumipun katingal anyenyengit (DL/14)*

Simile (23) ing nginggil nandhingaken antawisipun tembung *cariyos ingkang mawi sesungguhan* minangka bab ingkang katandhingaken saha *angganing pang ingkang kateres* kangge bab ingkang dados panandhingipun.

Tembung panandhingipun inggih menika tembung *kados*. *Simile* menika ngandharaken bilih cariyos ingkang sampun dipundamel-damel boten kados aslinipun menika kados pang ingkang kateres. Pang ingkang kateres menika menawi mesti pungkasanipun dados alum, menawi sampun alum namung katingal nyenyengit. Memper kaliyan cariyosipun menawi sampun katingal ingkang salugunipun temtu ndamel nyenyengit tiyang ingkang mirengaken. Mila *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipatipun, inggih menika katingal anyenyengit ing pungkasanipun.

Makna *simile* menika ngandharaken bilih cariyos ingkang sampun dipunrias, dipuntambah-tambahi, dipunwolak-walik utawi dipundamel endah boten kados aslinipun menika kados pang ing tetuwuhan ingkang dipunteres, ingkang menawi sampun alum namung ndamel anyenyengit. Tegesipun menawi sampun sami mangertosi bilih cariyosipun boten asli menika namung nuwuhaken raos anyenyengit kemawon.

Ukara *cariyos ingkang mawi sesunggingan punika, kados angganing pang ingkang kateres* gadhah fungsi kangge *konkritisasi*. Wonten ing *simile* menika ingkang dipuntandhingaken inggih menika *cariyos ingkang mawi sesunggingan kaliyan angganing pang ingkang kateres*. Ingkang naminipun cariyos menika salah satunggaling bab ingkang *abstrak*, boten saged katingal saha boten gadhah wujud. Ananging wonten ing mriki, gegambaran cariyos menika dipundamel langkung *konkret* wujudipun kados angganing pang ingkang kateres. Angganing pang menawi sampun dipunteres menika saya dangu dados alum saengga katingal boten sae, kados cariyos ingkang sampun dipunrias, dipuntambah-tambahi,

dipunwolak-walik utawi dipundamel endah boten kados aslinipun menawi sampun sampun sami mangertosi bilih cariyosipun boten asli menika namung nuwuhaken raos anyenyengit tiyang ingkang mirengaken cariyos menika kemawon.

c) Fungsi Nggamblangaken Gegambaran

Tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipat saha gadhah fungsi kangge nggamblangaken gegambaran badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(24) *Raden Udakawimba gugup dening dipunkagetaken dhatengipun, boten kantenan tataning baris awit kalambung saking wingking. Dhatengipun saking gegana **rikat kados angin** (DL/51)*

Data (24) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih bab ingkang katandhingaken inggih menika *dhatengipun musuh saking langit* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *angin*, tembung panandhingipun inggih menika *kados*. Ing *simile* menika panganggit ngandharaken bilih Raden Udakawimba dipunkagetaken dening dhatengipun musuh saking langit, ingkang dipungambaraken kados angin. Panganggit ngginakaken tembung *angin* kangge panandhing amargi lampahing angin menika rikat, boten katingal. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika gadhah gegayutan ing bab sipat, inggih menika sipat angin ingkang rikat ugi boten katingal.

Fungsi *simile* ing pethikan menika kangge nggamblangaken gegambaran. Makna saking *simile* menika ngandharaken bilih Raden Udakawimba dipunkagetaken dening dhatengipun musuh saking langit, amargi dhatengipun

dumadakan kados lampahing angin ingkang rikat ugi boten saged katingal. Panganggit ngginakaken tembung *angin* kangge panandhing amargi lampahing angin menika rikat, boten katingal

Panganggit ngginakaken ukara *rikat kados angin* menika kangge nggambalangaken gegambaran bilih dhatengipun musuh ingkang asalipun saking langit menika rikat sanget boten katingal, kados lampahing angin ingkang ugi rikat saha boten katingal. Pamaos saged mbayangaken gegambaran dhatengipun musuh ingkang dumadakan saking langit menika rikat sanget, saking rikatipun ngantos saged boten katingal wujudipun. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(25) *Namung ngagem nyamping patelesan sembagi kuning wedalan ing Kustasawit kaliyan rasukanipun, tinutup ingpaniti boten katingal ing kasemekanipun. Namung **weninging jangga kawuryan sumorot, apindha thathit*** (DL/3)

Data (25) ing nginggil saged dipunmangertosi ngandhut *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *apindha*. Bab ingkang katandhingaken inggih menika *weninging jangga kawuryan sumorot* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *thathit*. *Simile* menika ngandharaken bilih weninging jangga Kanjeng Mas Rara Dewi katingal sumorot. Tembung *thathit* tegesipun cahya padhang ingkang lumampah kanthi rikat utawi langkung biasa dipunsebat bledeg. Bledeg menika asipat mbebayani, tegesipun *simile* menika ngandharaken bilih sinten kemawon ingkang ningali jangganipun Kanjeng Mas Rara Dewi menika saged *kahipnotis* dening ayunipun Kanjeng Mas Rara Dewi. Adhedhasar andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipatipun,

inggihi menika sumoroting jangga Kanjeng Mas Rara Dewi kados bledeg ingkang mbebayani.

Simile menika ngandharaken bilih weninging jangga Kanjeng Mas Rara Dewi katingal sumorot, namung katingal jangganipun amargi Kanjeng Mas Rara Dewi namung ngginakaken wusana ingkang biasa dipunginakaken kangge siram warni kuning. Tembung *thathit* tegesipun cahya padhang ingkang lumampah kanthi rikat utawi bledeg. Saking andharan ing ngginggil saged dipunpendhet dudutan bilih makna ing *simile* menika inggihi ngandharaken bilih jangga saking Kanjeng Mas Rara Dewi ingkang wening katingal sumorot kados cahya bledeg.

Panganggit ngginakaken ukara *weninging jangga kawuryan sumorot, apindha thathit* menika kangge nggamlagaken gegambaran bilih saking weningipun jangganipun Kanjeng Mas Rara Dewi menika ngantos katingal medalaken cahya. Dene cahya ingkang sumorot saking jangganipun Kanjeng Mas Rara Dewi menika dipungambaraken kados cahya bledeg. Bledeg inggihi menika cahya pepadhang ing langit, biasanipun katingal menawi jawah. Cahya bledeg dipunanggep kaliyan masarakat inggihi menika cahya ingkang mbebayani. Saking andharan kasebut, pamaos saged mbayangaken kadospundi bebayanipun nalika ningali pasuryaning Kanjeng Mas Rara Dewi ingkang ayu sanget, temtu langsung remen.

d) Fungsi Nuwuhaken *Kesan* saha Kawontenan Tartamtu

Tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipat saha gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(26) *Ki Tumenggung J alasengara sawadyabala-kuswa kebat tulak bidhal wangsul dhateng ing dhukuh Mudal. Samargi-margi galak kadosdene danawa memangsa daging* (DL/7)

Data (26) ing nginggil saged dipunmangertosi ngamot *simile* katitik saking panganggening tembung panandhing *kadosdene*. Dene *simile* menika nandhingaken antawisipun *paraga ingkang galak* kaliyan *danawa memangsa daging*. Ing *simile* menika panganggit ngandharaken bilih Ki Tumenggung J alasengara kaliyan prajuritipun ingkang dipunutus perang kaliyan Kanjeng Pangeran Warihkusuma, ing dalan wangsul dhateng Mudal asipat galak dipunsamikaken kados *danawa memangsa daging*, tegesipun *rakus*, memangsa menapa kemawon ingkang dipunpanggiaken. Ingkang sampun dipunmangertosi bilih sipatipun *danawa inggih* menika *galak*, mila *simile* menika menawi dipuntingali saking bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun gadhah gegayutan pepadhan ing bab sipatipun, inggih menika *galak*.

Makna saking *simile* menika ngandharaken bilih Ki Tumenggung J alasengara kaliyan prajuritipun ingkang dipunutus perang dening Kanjeng Pangeran Warihkusuma, ing dalan wangsul dhateng Mudal asipat galak, angrusak menapa kemawon ingkang dipunpanggiaken kados galakipun *danawa menawi sampun manggiaken daging*.

Ukara *galak kadosdene danawa memangsa daging* gadhah fungsi kangge nuwuhaken *kesan* saha kawontenan ingkang ngajrihi. *Simile* menika nggambaraken bilih Ki Tumenggung J alasengara kaliyan prajuritipun ingkang dipunutus perang dening Kanjeng Pangeran Warihkusuma, ing dalan wangsul dhateng Mudal asipat galak, angrusak menapa kemawon ingkang

dipunpanggiaken kados galakipun danawa menawi sampun manggiaken daging. Bab menika temtu ndamel *kesan* saha kawontenan ingkang ngajrihi dhateng masarakat ingkang wonten ing dalan tumuju wangsul dhateng Mudal.

Adhedhasar tuladha pirembagan data-data ing nginggil ingkang nandhingaken antawisipun bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, anggenipun madosi makna sampun kajumbuhaken kaliyan *konteksipun*. Mila saking *simile* ing nginggil saged dipunpendet dudutan bilih *simile* ing nginggil menika sajatosipun gadhah ancas paring gegambaran ing bab sipatipun. Saking andharan ing nginggil menika saged dipunpendhet dudutan bilih menawi dipuntingali saking bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab sipatipun. Simile menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggamblangaken gegambaran, saha nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu. Saking *simile* ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil, panganggit saged nggambaraken sipating satunggal bab kanthi nandhingaken kaliyan sipating bab ingkang sanesipun.

6) *Simile* Bab Solah

Saking data ingkang sampun dipunpanggiaken saha dipun*analisis*, panaliti ugi manggiaken *simile* ingkang gadhah gegayutan pepadhan ing bab solahipun. Jinising *simile* menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara saha nggamblangaken gegambaran. Pirembaganipun saged dipuntingali saking tuladha ing ngandhap menika.

a) Fungsi Ndamel Endahing Ukara

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab solah saha gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara.

(27) ***Obahing gegodhongan katempuhing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih, anenangi brangtanipun sang prabu putri kengetan dhateng ingkang raka sang pangeran Warihkusuma***
(DL/49)

Saking data (27) ing nginggil saged dipunmangertosi ngamot *simile* katitik saking panganggening tembung *kados*. Dene bab ingkang katandhingaken inggih menika *obahing gegodhongan* saha bab ingkang dados panandhingipun inggih menika *pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih*. Ing *simile* menika dipungambaraken obahing gegodhongan ingkang katempuh angin kados pangawening asta tiyang ingkang sedhih raos manahipun. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika gadhah gegayutan ing bab solah, inggih menika solah pangawening asta.

Ing *simile* menika dipungambaraken obahing gegodhongan ingkang katempuh angin kados *pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih*. Panganggit ngginakaken tembung panandhing *pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih* kangge nggambaraken obahing gegodhongan ingkang katempuh angin. Dene tegesipun kasatriya ingkang dipunsimbolaken minangka tiyang ingkang kiyat, wonten ing mriki dipunandharaken saweg kawelas asih utawi memelas. Makna *simile* menika ngandharaken obahing gegodhongan menika dipunandharaken ngawe-ngawe alon kados pangawening asta tiyang ingkang sedhih raos manahipun.

Panganggit ngginakaken ukara *obahing gegodhongan katempuhing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih* menika kangge ndamel endahing ukara. Fungsi menika katingal saking ukara *obahing gegodhongan katempuhing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih*. Ukara kasebat ngginakaken purwakanthi guru swara (*pengulangan swanten*), swanten ingkang dipunambali ing panyeratipun inggih menika ing tembung *obahing, katempuhing, saha pangawening*.

b) Fungsi Nggamblangaken Gegambaran

Tuladha pirembagan jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab solah saha gadhah fungsi kangge nggamblangaken gegambaran badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

(28) *Pepeteng wiwit andhatengi kados badhe angelem jagad punika ingkang amisesa* (DL/27)

Saking data (28) ing nginggil saged dipunmangertosi bilih ingkang katandhingaken inggih menika *pepeteng wiwit andhatengi* saha bab ingkang dados bab panandhingipun inggih menika *pepeteng ingkang badhe angelem jagad punika*, dene tembung ingkang dipunginakaken kangge nandhingaken inggih menika tembung *kados*. Ing *simile* menika panganggit ngginakaken tembung panandhing inggih menika *badhe angelem jagad punika*. Panganggit ngandharaken bilih pepeteng ingkang andhatengi dipungambaraken badhe angelem jagad menika. Ananging ingkang sampun dipunmangertosi bilih pepeteng menika boten saged nindakaken solah kados nindakaken solahing manungsa. Wonten ing mriki solah ingkang dipunkajengaken inggih menika

angelem. Dene panganggit ngandharaken pepeteng ingkang wiwit tumeka kados badhe angelem jagad menika, dipungambaraken kados solahing manungsa ingkang saged nindakaken salah angelemaken. Saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika gadhah gegayutan ing bab salah, inggih menika salah angelem.

Fungsi *simile* ing pethikan menika kangge nggambangaken gegambaran. Makna *simile* menika ngandharaken bilih pepeteng ingkang wiwit tumeka kados badhe angelem jagad menika, dipungambaraken kados solahing manungsa ingkang saged nindakaken salah angelemaken. Pepeteng ingkang dipungambaraken menika minangka pratandha bilih donyaning badhe mlebet wanci dalu.

Ukara *Pepeteng wiwit andhatengi kados badhe angelem jagad punika* menika dipunginakaken panganggit kangge nggambangaken gegambaran. Dene gegambaran ingkang cobu dipungambaraken dening panganggit inggih menika gegambaran donya ingkang badhe dipunelemaken kaliyan pepeteng ingkang tumeka. Pamaos saged mbayangaken kawontenan ing cariyos menika, kala dipuncariyosaken bilih pepeteng wiwit tumeka kados angelem donya menika. Temtu kemawon boten angelem ing teges salugunipun, ananging dipunandharaken bilih donya menika badhe mlebet ing wanci dalu.

Adhedhasar tuladha pirembagan data-data ing nginggil ingkang nandhingaken antawisipun bab ingkang katandhingaken saha bab panandhingipun, anggenipun madosi makna sampun kajumbuhaken kaliyan *konteksipun*. Mila saking *simile* ing nginggil saged dipunpendet dudutan bilih

simile ing nginggil menika sajatosipun gadhah ancas paring gegambaran ing bab solahipun. Saking andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih *simile* menika kalebet jinising *simile* ingkang gadhah gegayutan ing bab solahipun. *Simile* menika gadhah fungsi kangge ndamel endahing ukara, saha saged kangge nggambangaken gegambaran. Saking *simile* ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil, panganggit ngandharaken satunggal bab ingkang dipungambaraken kados nindakaken solahing manungsa.

Saking sedaya pirembagan ngengingi jinising *simile* ingkang dipunandharaken kanthi ningali antawisipun bab ingkang katandhing saha panandhingipun ing nginggil, saged dipunpendhet dudutan bilih jinising *simile* ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra menika kaperang dados *simile* bab wujud, *simile* bab raos, *simile* bab warni, *simile* bab swanten, *simile* bab sipat, saha *simile* bab solah.

Pirembagan ingkang sampun kaandharaken boten namung ngrembag jinising *simile*, ananging ugi ngrembag ngengingi bab fungsi *simile* ingkang dipunandharaken kanthi ningali antawisipun bab ingkang katandhing saha panandhingipun, sarta kanthi dipunjumbuhaken kaliyan *konteksipun*, saged dipunpendhet dudutan bilih fungsi *simile* ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra menika wonten gangsal, inggih menika kangge ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggambangaken gegambaran, nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, saha nggambaraken manah paraga.

BAB V PANUTUP

G. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ingkang sampun dipunandharaken, saged dipunpendhet dudutan ing ngandhap menika. Dudutanipun inggih menika wonten kajumbuhan antawisipun menapa ingkang dipuntliti kaliyan teori basa *kias*, mliginipun *simile* ingkang kathah dipunpanggiaken wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Karya sastra ingkang awujud novel mbetahaken basa ingkang endah, sae saha *variatif* supados saged narik kawigatosan pamaos. Supados saged nggayuh sedayanipun, Padmasusastra minangka panganggit ngginakaken unsur-unsur basa *kias* wonten ing novel menika. Padmasusastra anggenipun nyerat novel menika kathah ngginakaken unsur basa *kias*, mliginipun *simile*. Ancasipun ngginakaken *simile* wonten ing novel menika supados karya sastra ingkang awujud novel menika langkung endah, sae, *variatif*, saha narik kawigatosan pamaos.

Kathahing data *simile* ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten menika cacahipun 51. Dene tembung-tembung panandhing ingkang dipunginakaken inggih menika tembung kadosdene, pindha, apindha, saha tembung kados ingkang langkung asring dipunginakaken. Panganggenipun tembung-tembung panandhing ingkang dipunsebataken ing ngginggil menika sedayanipun sampun ngginakaken basa krama, sampun trep kaliyan panganggenipun basa ing novel menika ingkang ngginakaken basa Jawi krama.

Dudutan saking panaliten badhe kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Jinising *simile* ingkang dipunpanggihaken wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra inggih menika *simile* bab wujud, *simile* bab raos, *simile* bab warni, *simile* bab swanten, *simile* bab sipat, saha *simile* bab solah. Panganggit kathah ngginakaken *simile* menika kangge nandhingaken satunggaling bab kaliyan bab sanesipun ingkang memper, supados saged nuwuhaken *tanggapan* saking pamaos saha saged ndamel karya sastra ingkang langkung endah saha sae.
2. Fungsi *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra inggih menika ndamel endahing ukara, *konkritisasi*, nggambangaken gegambaran, nuwuhaken *kesan* saha kawontenan tartamtu, saha nggambaraken manah paraga. Fungsi-fungsi menika dipunginakaken panganggit supados karya sastra menika langkung *variatif*, saengga saged narik kawigatosan pamaos. Fungsi *simile* menika kajumbuhaken kaliyan *konteks* ukaranipun.

H. Pamrayogi

Adhedhasar asiling dudutan panaliten wonten ing nginggil, panaliti badhe ngandharaken pamrayogi. Pamrayogi kasebut inggih menika.

1. Panganggenipun *simile* wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra saged dipundadosaken *referensi* pasinaon ing bab basa *kias*, mliginipun bab basa *kias* wonten ing novel.

2. Panaliten tumrap *simile* menika namung ngandharaken salah satunggiling *aspek* saking basa *kias*. Awit saking menika, kedah dipunlampahi panaliten ingkang sanesipun tumrap novel ingkang ngginakaken *analisis* ingkang sami utawi beda.

I. Implikasi

Asiling panaliten menika nedahaken bilih wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra kathah ngginakaken unsur basa *kias*, mliginipun *simile*. Panaliten menika dipunkajengaken saged nyukani *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa kemawon jinis saha fungsi *simile* ingkang wonten ing novel *Rangsang Tuban* anggitanipun Padmasusastra.

Kangge mahasiswa Pendidikan Bahasa Daerah FBS UNY, asiling panaliten menika saged dipundadosaken ngelmu wonten ing bab basa *kias*. Kangge pamaos, asiling panaliten menika saged dipunginakaken dados *referensi* kangge panaliten sanesipun, mliginipun ingkang gadhah gayutanipun kaliyan ngelmu *kebahasaan* saha *kesastraan* ingkang kajianipun arupi novel.

DAFTAR PUSTAKA

- Achmadi, Muchsir. 1988. *Materi Dasar Pengajaran Komposisi Bahasa Indonesia*. Jakarta: Depdikbud Direktorat Jendral Pendidikan Tinggi.
- Aminuddin. 1995. *Stilistika: Pengantar Memahami Bahasa dalam Karya Sastra*. Semarang: IKIP Semarang Press.
- Badrun, Ahmad. 1989. *Teori Puisi*. Jakarta: Depdikbud Direktorat Jendral Pendidikan Tinggi.
- Endaswara, Suwardi. 2011. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Center for Academic Publishing Service.
- Hadi, Wibowo. 2011. *Penggunaan Bahasa Kias dalam Novel Kerajut Benang Ireng karya Harwimuka*. Skripsi. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa, FBS UNY.
- Hadiwidjana, R. D. S. 1967. *Tata Sastra*. Surakarta: Muhammadiyah University.
- Keraf, Gorys. 2007. *Diksi dan Gaya Bahasa*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2009. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Padmasusastra. 2013. *Rangsang Tuban*. Yogyakarta: Pura Pustaka.
- Padmosoekotjo, S. 1955. *Ngénggréngan Kasusastran Djawa I*. Jogjakarta: Hien Hoo Sing.
- _____. 1956. *Ngénggréngan Kasusastran Djawa II*. Jogjakarta: Hien Hoo Sing.
- Poerwadarminta, W.J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Groningen, Batavia: J. B. Wolters' Uitgevers Maatschappij N. V.
- Pradopo, Rachmad Djoko. 2009. *Pengkajian Puisi*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Priyana. 2013. *Simile Wonten Ing Salebeting Novel Wisaning Agesang anggitanipun Soeradi Wirjaharsana*. Skripsi. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa, FBS UNY.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Stilistika Kajian Puitika Bahasa, Sastra, dan Budaya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

- Sayuti, Suminto A. 1985. *Puisi dan Pengajarannya: Sebuah Pengantar*. Semarang: IKIP Semarang Press.
- Sudjiman, Panuti. 1993. *Bunga Rampai Stilistika*. Jakarta: PT Pustaka Utama Grafiti.
- Tarigan, Henry Guntur. 1995. *Pengajaran Gaya Bahasa*. Bandung: Angkasa.
- Tim Tugas Akhir Skripsi Jurusan. 2012. *Suplemen Panduan Penulisan Tugas Akhir Skripsi (TAS)*. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa, FBS UNY.
- Tim Tugas Akhir Skripsi Fakultas. 2012. *Panduan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni UNY.
- Tim Tugas Akhir Skripsi Universitas. 2011. *Pedoman Penulisan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Universitas Negeri Yogyakarta.
- Waluyo, Herman J. 1991. *Teori dan Apresiasi Puisi*. Jakarta: Erlangga.

Tabel 2 : Analisis Jinising *Simile* saha Fungsi *Simile* wonten ing Novel *Rangsang Tuban Anggitanipun Padmasusastra*

No	Dhata	Jinising <i>simile</i>						Fungsi <i>simile</i>					Katrangan
		Wjd	Rs	Wrm	Swn	Spt	Slh	NEU	K	NG	NKK	NMP	
1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	12	13	14	15
1.	<i>Tangis gumuruh salebeting pura, sang Prameswari sarta para garwa pangrembe, sami rempu ing galih koncatan slhing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan</i> (kaca 3)	3	4	5	6	7	8	✓	✓	✓		✓	<i>sami rempu ing galih koncatan slhing raka. Kados coploking sesotya, saking embanan.</i> - Bab ingkang katandhingan <i>sami rempu ing galih koncatan slhing raka.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>coploking sesotya, saking embanan.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna :
								Ngandharaken raosing manah paraga ingkang dipuntilar garwanipun.					

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														Ngandharaken raosing manah paraga ingkang dipunilar garwanipun. - Fungsi : ndamel endahing ukara, <i>konkritisasi</i> , nggambangaken gegambaran, nggambangaken manah paraga.
2.	<i>Sakathahing bala abalabar, ngantos angebeki papan. Sanadyan ing jurang-jurang, kebak tiyang. Ing Mudal, kawutahan tiyang sapraja, kados nagari dadakan (kaca</i>	✓						Ngandharaken kawontenan ing Mudal ingkang kebak tiyang.			✓	✓		<i>kawutahan tiyang sapraja, kados nagari dadakan</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>kawutahan tiyang sapraja.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	5)													panandhingipun <i>nagari dadakan.</i> - Jinising <i>simile</i> wujud. - Makna : Ngandharaken kawontenan ing Mudal ingkang kebak tiyang.Inggih menika kawontenan ing Mudal. - Fungsi : nggambangaken gegambaran, nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu.
3.	<i>Namung ngagen nyamping patelesan sembagi kuning wedalan ing</i>					✓		Ngandharaken bilih janganipun paraga wening sanget ngantos sumorot.			✓			<i>weninging jangga kawuryan sumorot, apindha thathit</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>Kustasawit kaliyan rasukanipun, tinutup ingpaniti boten katingal ing kasemekanipun. Namung weninging jangga kawuryan sumorot, apindha thathit (kaca 8)</i>													<i>weninging jangga kawuryan sumorot.</i> - Tembung panandhingipun <i>apindha</i> . - Bab panandhingipun <i>thathit</i> . - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih jangganipun paraga wening sanget ngantos sumorot. - Fungsi : nggambanglangaken gegambaran.
4.	<i>Kocaking netra, pindha lintang karahinan</i> (kaca 8)					✓		Ngandharaken bilih netranipun paraga nyumorot.			✓			<i>Kocaking netra, pindha lintang karahinan</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														<i>kocaking netra.</i> - Tembung panandhingipun <i>pindhha.</i> - Bab panandhingipun <i>lintang karahinan.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : - Fungsi : nggamblangaken gegambaran.
5.	<i>Dhasar sesinomipun bareh, kados mentas wuru saking sare (kaca 8)</i>	✓						Ngandharaken bilih sinomipun paraga awul-awul boten katata.			✓			<i>sesinomipun bareh, kados mentas wuru saking sare</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>sesinomipun bareh.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														- Bab panandhingipun <i>mentas wuru saking sare.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujudipun. - Makna : Ngandharaken bilih sinomipun paraga awul-awul boten katata. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
6.	<i>Tindakipun mucang kanginan, kicating pada gumebyar pindha andaru lelampah</i> (kaca 8)					✓		Ngandharaken bilih sukunipun paraga nyumorot.		✓	✓			<i>kicating pada gumebyar pindha andaru lelampah</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>kicating pada gumebyar.</i> - Tembung panandhingipun <i>pindha.</i> - Bab

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														panandhingipun <i>andaru lelampah.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih sukunipun paraga nyumorot. - Fungsi : <i>konkritisasi</i> , nggambanglangaken gegambaran.
7.	<i>Ki Tumenggung Jalasengara sawadyabala- kuswa kebat tulak bidhal wangsul dhateng ing dhukuh Mudal. Samargi-margi galak kadosdene danawa memangsa</i>					✓		Ngandharaken bilih paraga asipat galak sanget kados danawa ingkang saweg memangsa daging.		✓	✓	✓		<i>galak kadosdene danawa memangsa daging</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>galak.</i> - Tembung panandhingipun <i>kadosdene</i> . - Bab panandhingipun <i>danawa</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>daging (kaca 10)</i>													<i>memangsa daging.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih paraga asipat galak sanget kados danawa ingkang saweg memangsa daging. - Fungsi : <i>konkritisasi</i> , nggambangaken gegambaran, uwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu.
8.	<i>Kumusuking netya, andik, pasuryaning abrit ngatirah. Mawinga-winga, wengis</i>			✓				Ngandharaken bilih pasuryaning paraga abrit sanget.			✓			<i>pasuryaning abrit ngatirah. Mawinga-winga, wengis kados bel medal dahana</i> - Bab ingkang

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>kados bel medal dahana (kaca 13)</i>													katandhingen <i>pasuryaning abrit ngatirah.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>bel medal dahana.</i> - Jinising <i>simile</i> bab warni. - Makna : Ngandharaken bilih pasuryaning paraga abrit sangat. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
9.	<i>Teka malah amarasemu, kados penganten binayangkara,</i>	✓						Ngandharaken kawontenan ing wana ingkang kebak tiyang.			✓	✓		<i>Teka malah amarasemu, kados penganten binayangkara</i> - Bab ingkang

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>dados tetingaling tiyang kathah (kaca 16)</i>													katandhingaken <i>teka malah amarasemu.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>penganten binayangkara.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken kawontenan ing wana ingkang kebak tiyang. - Fungsi : nggampilaken gegambaran, nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu.
10.	<i>Galhipun sang pangeran kados</i>		✓					Ngandharaken bilih paraga			✓		✓	<i>Galhipun sang pangeran kados</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>rinujid. Boten ajrih bab ing sedanipun, namung kengetan dhateng ingkang rayi Dewi Wrestti (kaca16)</i>							ngraosaken sakit ing manahipun.						<i>rinujid</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>galihipun sang pangeran.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>rinujid.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken bilih paraga ngraosaken sakit ing manahipun. - Fungsi : nggambalangaken gegambaran, nggambaraken manah paraga.
11.	Katon meloking wadana,	✓						Ngandharaken bilih eluhipun			✓			<i>Parentuhing eluh kados inten</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>kocaking netra esmu balut, kala kapisah dadakan. Karuna samargi-margi. Parentuling eluh kados inten rinonce (kaca 16)</i>							paraga kados reroncening inten.						<i>rinonce</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>parentuling eluh.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>inten rinonce.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken bilih elhipun paraga kados reroncening inten. - Fungsi : nggamblangaken gegambaran.
12.	<i>Sareng ningali senening wadana, kasorod ing pandam kurang</i>					✓		Ngandharaken pasuryaning paraga ingkang kasorod lampu kurung.			✓			<i>maya-maya</i> <i>kados murca</i> <i>kenedhepa</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>maya-maya</i> <i>kados murca</i> <i>kenedhepna</i> (kaca 19)													<i>maya-maya.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>murca</i> <i>kenedhepna.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken pasuryaning paraga ingkang kasorod lampu kurung. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
13.	<i>Panggalhipun sang nata,</i> <i>cariyos lugu</i> <i>punika kados</i> <i>emining</i> <i>kekajengan.</i>					✓		Ngandharaken bilih cariyos lugu menika saged ngasrepaken manah.		✓	✓			<i>cariyos lugu</i> <i>punika kados</i> <i>emining</i> <i>kekajengan</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>Katingala ngasrepaken manah (kaca 24)</i>													<i>cariyos lugu. - Tembung panandhingipun kados. - Bab panandhingipun emining kekajengan. - Jinising simile bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih cariyos lugu menika saged ngasrepaken manah. - Fungsi : konkritisasi, nggamblangaken gegambaran.</i>
14.	<i>Nanging cariyos ingkang mawi sesunggingan punika, kados angganing pang</i>					✓		Ngandharaken bilih cariyos ingkang sampun dipundamel-		✓	✓			<i>cariyos ingkang mawi sesunggingan punika, kados angganing pang</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>ingkang kates.</i> <i>Alumipun katingal anyenyengit (kaca 24)</i>							damel namung ndamel nyenyengit.						<i>ingkang kates</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>cariyos ingkang mawi sesunggingan.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>angganing pang ingkang kates.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih <i>cariyos</i> ingkang sampun dipundamel-damel namung ndamel nyenyengit.. - Fungsi : <i>konkritisasi,</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
15.	<i>Kasemekanipun plangi, wedalan ing indhu-ngajeng, tanpa rasukan. Ngagem rimong, ngengrengan biru langit. Sariranipun katingal pindh<ul style="list-style-type: none">ulam kalebet ing jala (kaca 31)</i>	✓						Ngandharaken bilih wusana ingkang dipunginakaken paraga ndamel sariranipun kados wonten ing jala.			✓			nggambangaken gegambaran. <i>Sariranipun katingal pindh<ul style="list-style-type: none">ulam kalebet ing jala- Bab ingkang katandhingaken sariranipun.- Tembung panandhingipun pindh.- Bab panandhingipun ulam kalebet jala.- Jinising simile bab sipat.- Makna : Ngandharaken bilih wusana ingkang dipunginakaken paraga ndamel sariranipun kados ulam wonten ing</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														jala. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
16.	<i>Kasemekanipun plangi, wedalan ing indhu- ngajeng, tanpa rasukan. Ngagem rimong, ngengrengan biru langit. Sariranipun katingal pindh ulam kalebet ing jala, menthur kados sekar mlathi (kaca 31)</i>			✓				Ngandharaken bilih warni kulit badanipun paraga pethak sanget.		✓	✓			<i>menthur kados sekar mlathi</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>menthur</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>sekar mlathi</i> . - Jinising <i>simile</i> bab warni. - Makna : Ngandharaken bilih warni kulit badanipun paraga pethak sanget. - Fungsi : <i>konkritisasi</i> , nggambangaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
17.	<i>Baludaging pembayun, kados anjebolaken kasemekan ingkang minangka setu- bandalayu (kaca 31)</i>	✓						Ngandharaken bilih pembayunipun paraga ageng.			✓			gegambaran. <i>Baludaging pembayun, kados anjebolaken kasemekan ingkang minangka setu- bandalayu</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>baludaging pembayun.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>anjebolaken kasemekan ingkang minangka setu- bandalayu.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna :

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														Ngandharaken bilih pembayunipun paraga ageng. - Fungsi : nggambanglangaken gegambaran.
18.	<i>Rumaos marem galihipun sang pangeran, bilih saestu kadhawahan rembulan ingkang saged cuki, raosipun krapes-krapes kados kenthos (kaca 32)</i>		✓					Ngandharaken raosing manah paraga ingkang saweg bingah.		✓	✓		✓	<i>raosipun krapes- krapes kados kenthos</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>raosipun krapes- krapes.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>kenthos.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken raosing manah

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														paraga ingkang saweg bingah. - Fungsi : <i>konkritisasi</i> , nggambangaken gegambaran, nggambangaken manah paraga.
19.	“Baya, kuwe kang dadi ojad, gedering akeh. Nyata bagus, emane <i>mripate kaya kolik</i> .. (kaca 32)					✓		Ngandharaken bilih mripatipun paraga <i>tajam</i> .			✓			<i>mripate kaya kolik</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>mripate</i> . - Tembung panandhingipun <i>kaya</i> . - Bab panandhingipun <i>kolik</i> . - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih mripatipun paraga <i>tajam</i> .

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														- Fungsi : nggambangaken gegambaran.
20.	<i>Dhauping panganten sami kaestrenan para ratu pinisepuh. Ing kadhaton kados jebol- jebola kebak dening kathahing tiyang (kaca 34)</i>	✓						Ngandharaken kawontenan ing kadhaton ingkang kebak tiyang.	✓		✓	✓		<i>kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang</i> - Bab ingkang katandhingaken ing kadhaton. - Tembung panandhingipun kados. - Bab panandhingipun jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang. - Jinising simile bab wujud. - Makna : Ngandharaken kawontenan ing kadhaton

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														ingkang kebak tiyang. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambangaken gegambaran, nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu.
21.	<i>Wewangi ing kadhaton, kasabeting samirana sumilir wedalipun angebaki pasamuwan. Kados angin suganda, awor dhedhaharan ingkang miraos kongas ambetipun adamel reseping</i>					✓		Ngandharaken bilih wewangi ing salebeting kadhaton arum sanget.				✓		<i>Wewangi ing kadhaton, kasabeting samirana sumilir wedalipun angebaki pasamuwan. Kados angin suganda</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>wewangi ing kadhaton</i> . - Tembung panandhingipun

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>para tamu (kaca 34)</i>													<i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>angin suganda.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih wewangi ing salebeting kadhaton arum sanget. - Fungsi : nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu.
22.	<i>Anggenipun anglampahaken catur, sang pangeran kerep diyon, kaliah ingkang rama. Sang putri tansah gumujen, kadhawahaken</i>					✓		Ngandharaken bilih paraga sampun ahli sanget anggenipun catur.			✓			<i>anggenipun anglampahaken catur, sang putri kados boten dipungalih</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>anggenipun anglampahaken</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>ing sanes.</i> <i>Mangka</i> <i>anggenipun</i> <i>anglampahaken</i> <i>catur, sang</i> <i>putri kados</i> <i>boten</i> <i>dipungalih.</i> <i>Rikat, angeram-</i> <i>eramaken. (kaca</i> <i>38)</i>													<i>catur.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>boten dipungalih.</i> - Jinising <i>simile</i> bab solah. - Makna : Ngandharaken bilih paraga sampun ahli sanget anggenipun catur. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
23.	<i>Sang prabu</i> <i>pirena ing galih,</i> <i>anguningani</i> <i>rukunipun</i> <i>ing kang putra.</i> <i>Tansah</i> <i>reruntungan,</i>					✓		Ngandharaken bilih paraga rukun, tansah sesarengan boten nate pisah.			✓			<i>Tansah</i> <i>reruntungan,</i> <i>kados mini lan</i> <i>mintuna</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>tansah</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>kados mimi lan mintuna (kaca 39)</i>													<i>reruntungan.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>mimi lan mintuna.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih paraga rukun, tansah sesarengan boten nate pisah. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
24.	<i>Oter tiyang salebeting kadhaton, gumuruh pindhah swaraning jawah ingkang</i>				✓			Ngandharaken bilih ing kadhaton kebak tiyang ngantos nuwuhaken swanten	✓		✓	✓		<i>gumuruh pindhah swaraning jawah ingkang nrajang wana pajaten</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>gumuruh.</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>nrajang wana pajaten (kaca (41)</i>							ingkang gumuruh.						- Tembung panandhingipun <i>pindha</i> . - Bab panandhingipun <i>swaraning jawah ingkang nrajang wana pejaten</i> . - Jinising <i>simile</i> bab swanten. - Makna : Ngandharaken bilih ing kadathon kebak tiyang ngantos nuwuhaken swanten ingkang gumuruh. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambangaken gegambaran, nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														tartamtu.
25.	<i>Dumlundhung,</i> <i>kalis ing sesakit.</i> <i>Enggal ageng</i> <i>kados dinusan</i> <i>toga gege</i> (<i>kaca</i> <i>47</i>)					✓		Ngandharaken bilih paraga rikat sanget anggenipun ageng.			✓			<i>Enggal ageng</i> <i>kados dinusan</i> <i>toga gege</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>enggal ageng.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>dinusan toga</i> <i>gege.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih paraga rikat sanget anggenipun ageng. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
26.	<i>Badhe garwa pepakangan karebat ingkang rai sang prabu. Angsal panglipur saged krama putrining ratu, ayu pinunjul ing jagad, dereng ngantos dumugi saweg satahun tinilar seda.</i> <i>Galihipun sang pangeran kados rinujit (kaca 50)</i>		✓					Ngandharaken raosing manah paraga ingkang saweg sedhih.			✓		✓	<i>Galihipun sang pangeran kados rinujit</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>galihipun sang pangeran.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>rinujit.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken raosing manah paraga ingkang saweg sedhih.manah. - Fungsi : nggambangkan gegambaran, nggambaraken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
27.	<i>Pepeteng wiwit andhatengi kados badhe angelem jagad punika amisesa (kaca 51)</i>						✓	Ngandharaken bilih donyaning sampun dalu.			✓			manah paraga. <i>Pepeteng wiwit andhatengi kados badhe angelem jagad punika</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>pepeteng wiwit andhatengi.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>badhe angelem jagad punika.</i> - Jinising <i>simile</i> bab solah. - Makna : Ngandharaken bilih donyaning sampun dalu. - Fungsi : nggambangkan gegambaran.

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
28.	<i>Telas ing galhipun, sang pangeran adhukul angrangkul jengku, waspa adres kados turasan (kaca 51)</i>	✓						Ngandharaken bilih eluhipun paraga mili deres.			✓			<i>waspa adres kados turasan</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>waspa adres</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>turasan</i> . - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken bilih eluhipun paraga mili deres. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
29.	<i>Purnama mungup sapuncaking alldaka, sumorot kados</i>	✓						Ngandharaken bilih soroting purnama kados wadananiipun paraga.			✓			<i>sumorot kados wadananiipun ingkang rayi</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>wadananiipun ingkang rayi (kaca 51)</i>													<i>sumorot.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>wadananiipun ingkang rayi.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken bilih soroting purnama kados wadananiipun paraga. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
30.	<i>Sumenger ing kidang, alihan tilem kados panguwuh angaturi kondur dhateng</i>				✓			Ngandharaken bilih swanten kidang kamireng ngaturi dhateng paraga			✓			<i>Sumenger ing kidang, alihan tilem kados panguwuh angaturi kondur dhateng ing</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>ing nagari Tuban (kaca 51)</i>							supados kondur.						<i>nagari Tuban</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>sumengering</i> <i>kidang</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>panguwuh</i> <i>angaturi kondur</i> <i>dhateng ing</i> <i>nagari Tuban</i> . - Jinising <i>simile</i> bab swanten. - Makna : Ngandharaken bilih swanten kidang kamireng ngaturi dhateng paraga supados kondur. - Fungsi : nggamblangaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
31.	<i>Sang pangeran tumratap ing galih. Acipta ingkang rayi Dewi Wresti kados sumandhing lenggah (kaca 51)</i>					✓		Ngandharaken bilih paraga saweg kengetan garwanipun.			✓			gegambaran. <i>Acipta ingkang rayi Dewi Wresti kados sumandhing lenggah</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>acipta ingkang rayi Dewi Wresti</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>sumandhing lenggah</i> . - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih paraga saweg kengetan garwanipun. - Fungsi :

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
32.	<i>Tansah gelik-gelik wonten ing kadhaton, raosing galih kados wonten ing tarungku (kaca 53)</i>		✓					Ngandharaken bilih paraga ngraos kasepen.			✓		✓	nggambangaken gegambaran. <i>raosing galih kados wonten ing tarungku</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>raosing galih</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun wonten ing <i>taruku</i> . - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken bilih paraga ngraos kasepen. - Fungsi : nggambangaken gegambaran, nggambaraken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
33.	<i>Tumratap ing galih, esmu sumedhot kados tindakipun sang pangeran Warihkusuma. Dangu dipunawasaken, kumedhap tesmak. (kaca 53)</i>		✓					Ngandharaken bilih paraga rumaos tumratap ing galih amargi kados mirsani lampahing garwanipun ingkang sampun dangu boten pinanggih.					✓	manah paraga. <i>Tumratap ing galih, esmu sumedhot kados tindakipun sang pangeran Warihkusuma</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>tumratap ing galih, esmu sumedhot.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>tindakipun sang pangeran Warihkusuma.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken bilih paraga

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														rumaos tumratap ing galih amargi kados mirsani lampahing garwanipun ingkang sampun dangu boten pinanggih. - Fungsi : nggambaraken manah paraga.
34.	<i>Kyai patih kaget ing galih bingah amarwatasuta, kados manggi sesotya ingkang dhumawah saking ing langit (kaca 57)</i>		✓					Ngandharaken bilih paraga bingah sanget.			✓		✓	<i>bingah amarwatasuta, kados manggi sesotya ingkang dhumawah saking ing langit - Bab ingkang katandhingaken <i>bingah</i> <i>amarwatasuta</i>. - Tembung panandhingipun <i>kados</i>. - Bab</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														panandhingipun <i>manggih sesotya ingkang dhumawah saking langit.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken bilih paraga bingah sanget. - Fungsi : nggamblangaken gegambaran, nggambaraken manah paraga.
35.	<i>Galhipun Raden Udakawimba kados rinujid, kengetan sariranipun (kaca 87)</i>		✓					Ngandharaken raosing manah paraga ingkang saweg sedhih.			✓		✓	<i>Galhipun Raden Udakawimba kados rinujid</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>galhipun Raden Udakawimba.</i> - Tembung panandhingipun

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														<i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>rinujid.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken raosing manah paraga ingkang saweg sedhih. - Fungsi : nggamblangaken gegambaran, nggambaraken manah paraga.
36.	<i>Lintang-lintang sami surem sorodipun, kados dening kenyaning sasangka rudatos angemu susah (kaca 87)</i>					✓		Ngandharaken wujud ing dalu menika.	✓		✓			<i>Lintang-lintang sami surem sorodipun, kados dening kenyaning sasangka rudatos angemu susah</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>lintang-lintang</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														<i>sami surem sorodipun.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>kenyaring sasangka rudatos angemu susah.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken wujud ing dalu menika. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambaraken gegambaran.
37.	<i>Raden Udayakawimba wungu sare kaget aningali</i>			✓				Ngandharaken bilih ing dhasar jurang padhang			✓			<i>nyremomong kados wana kawelagar</i> - Bab ingkang

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>sadhasaring jurang nyremomong kados wana kawelagar (kaca 88)</i>							nyremomong amargi wonten piranti ingkang warninipun abrit.						katandhingaken <i>nyremomong</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>wana kawelagar</i> . - Jinising <i>simile</i> bab warni. - Makna : Ngandharaken bilih ing dhasar jurang padhang nyremomong amargi wonten piranti ingkang warninipun abrit. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
38.	<i>Saya eram malih dene salebeting guwa kados kaswargan</i>	✓						Ngandharaken bilih kawontenan ing salebeting			✓			<i>salebeting guwa kados kaswargan</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	(kaca 89)							guwa kados swarga.						<i>salebeting guwa.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>kaswargan</i> . - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken bilih kawontenan ing salebeting guwa kados swarga. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
39.	<i>Saged padhang, kados kapadhang ing diwangkara.</i> <i>Boten sumerep bilih sampun wonten pinten-</i>	✓						Ngandharaken bilih salebeting guwa padhang.			✓			<i>Saged padhang, kados kapadhang ing diwangkara</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>saged padhang</i> .

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>pinten bolongan margi angin abekta pepadhang saking jawi. (kaca 89)</i>													<ul style="list-style-type: none"> - Tembung panandhingipun <i>kados</i>. - Bab panandhingipun <i>kapadhang</i> ing <i>diwangkara</i>. - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken bilih salebeting guwa padhang. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
40.	<i>Amargi saking kawasisanipun Raden Udakawimba, dadosing nagari breng, kados nagari Tuban (kaca 93)</i>	✓						Ngandharaken bilih dadosing padhukuhan menika sampun pungkasan, wujudipun kados nagari Tuban.	✓		✓			<i>dadosing nagari breng, kados nagari Tuban</i> <ul style="list-style-type: none"> - Bab ingkang katandhingaken <i>dadosing nagari breng</i>. - Tembung panandhingipun

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														<i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>ngari Tuban.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken bilih dadosing padhukuhan menika sampun pungkasan, wujudipun kados nagari Tuban. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambangaken gegambaran.
41.	<i>Panepen, tinatanan rerengganing pamujan asarwa kenaka. Bilih kabikak</i>	✓						Ngandharaken wujuding papan kangge nyimpen arta.			✓			<i>bolonganipun bunder pindhha pipaning margi angin</i> - Bab ingkang katandhingaken

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>bolonganipun bunder pindha pipaning margi angin (kaca 93)</i>													<i>bolonganipun bunder. - Tembung panandhingipun pindha. - Bab panandhingipun pipaning margi angin. - Jinising simile bab wujud. - Makna : Ngandharaken wujuding papan kangge nyimpen arta. - Fungsi : nggambangkan gegambaran.</i>
42.	<i>Wedaling prabeya sadin-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa</i>					✓		Ngandharaken bilih prabeya ing kang dipun ginakake n amber, kathah sanget.	✓		✓			<i>Wedaling prabeya sadin-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>rendeng.</i> <i>Tetiyang alit</i> <i>ing kang sami</i> <i>nyambut damel</i> <i>sadinten-dinten</i> <i>tanpa wicalan</i> <i>(kaca 93)</i>													<i>rendeng</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>wedaling prabeya</i> <i>sadinten-dinten</i> <i>amber.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>udaling umbul ing</i> <i>mangsa rendeng.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih prabeya ingkang dipunginakaken amber, kathah sanget. - Fungsi : ndamel endahing ukara,

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
43.	<i>Sang pangeran kantun anggana, sumingep kados kasabeting poncot kasemekan ingkang mawa wisa mandi (kaca 95)</i>					✓		Ngandharaken bilih paraga kados badhe sumingep amargi ningal tiyang putri.			✓			nggambangaken gegambaran. <i>sumingep kados kasabeting poncot kasemekan ingkang mawa wisa mandi</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>sumingep.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>kasabeting poncot kasemekan ingkang mawa wisa mandi.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih paraga kados

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
44.	<i>Tujunipun saged kengahan saged ningali kicating pada, jumangkah katingal gumebyar dening kwingkising sumilakipun poncoting tapih.</i> Kelab-kelab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu (kaca 95)			✓				Ngandharaken bilih sukunipun paraga katingal nyumorot.		✓	✓			badhe sumingep amargi ningal tiyang putri. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
														Kelab-kelab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu - Bab ingkang katandhingaken <i>kelab-kelab</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>werdu gangga lumampah ing wanci dalu</i> . - Jinising <i>simile</i> bab warni. - Makna :

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														Ngandharaken bilih sukunipun paraga katingal nyumorot.- Fungsi : <i>konkritisasi</i> , nggamblangaken gegambaran.
45.	<i>Bala ing Tuban ingkang minangka toya, mili dhateng ing jejurang, sirna larut tanpa lari (kaca 103)</i>	✓						Ngandharaken bilih barisan bala ing Tuban kathah sanget, boten telas- telas.	✓		✓			<i>Bala ing Tuban ingkang minangka toya, mili dhateng ing jejurang</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>bala ing Tuban</i> . - Tembung panandhingipun <i>minangka</i> . - Bab panandhingipun <i>toya, mili dhateng ing jejurang</i> . - Jimising <i>simile</i> bab wujud.

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														- Makna : Ngandharaken bilih barisan bala ing Tuban kathah sanget, boten telas-telas. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambangaken gegambaran, nuwuhaken <i>kesan</i> saha kawontenan tartamtu.
46.	<i>Wening toyanipun mili pating sreweh anut ing leledhokan. Dening boten dipunkalempaka ken, anjog ing jejurang kumriwik ngoregaken</i>		✓					Ngandharaken bilih paraga saweg sedhik.	✓				✓	<i>Gumrenggeng tanpa kendel, kamireng angiseresi manah. Kados pasambatanipun sang prabu</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>gumrenggeng tanpa kendel,</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>padhas rengka. Gumrenggeng tanpa kendel, kamireng angiseresi manah. Kados pasambatanipun n sang prabu, anggenipun nandhang papa cintraka pisah lan garwa putra (kaca105)</i>													<i>kamireng angiseresi manah. - Tembung panandhingipun kados. - Bab panandhingipun pasambatanipun sang prabu. - Jinising simile bab raos. - Makna : Ngandharaken bilih paraga saweg sedhih. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambaraken manah paraga.</i>
47.	<i>Seraping srengenge ginantosan padhanging rembulan, nuju</i>	✓						Nggambaraken kawontenan ing waci dalu.			✓			<i>mega cemeng apindhha reksasa. Kados angangkah badhe mangsa</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>tanggal kaping wolu sitaresmi remu-remu kalingan ngregemengin mega cemeng apindha reksasa. Kados angangkah badhe rembulan (kaca 108)</i>													rembulan - Bab ingkang katandhingaken <i>mega cemeng apindha reksasa</i> . - Tembung panandhingipun <i>kados</i> . - Bab panandhingipun <i>angangkah badhe mangsa rembulan</i> . - Jinising <i>simile</i> bab wujudipun. - Makna : Nggambaraken kawontenan ing waci dalu. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.
48.	<i>Rembulan oncat dhawah ing mega pethak.</i>	✓						Ngandharaken wujud ing papan ingkang	✓		✓			salong anyoroti siluk-siluking jejurang. Kados

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>Prabanipun sigar, salong anyoroti siluk- siluking jejurang. Kados wewayanganipun n sawer tapak angin (kaca 109)</i>							angsal pepadhang rembulan.						<i>wewayanganipun sawer tapak angin</i> - Bab ingkang katandhingan <i>salong anyoroti siluk-siluking jejurang.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>wewayanganipun sawer tapaka angin.</i> - Jinising <i>simile</i> bab wujud. - Makna : Ngandharaken wujuding papan ingkang angsal pepadhang rembulan. - Fungsi : ndamel

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
49.	<i>Obahing gedodhongan katempuhing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih, anenangi brangstanipun sang prabu putri kengetan dhateng ingkang raka sang pangeran Warihkusuma (kaca 109)</i>						✓	Ngandharaken bilih obahing gedodhongan ingkang ngawe-ngawe amargi kena angin.	✓		✓			endahing ukara, nggambangaken gegambaran. <i>Obahing gedodhongan katempuhing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih - Bab ingkang katandhingaken obahing gedodhongan katempuhing angin. - Tembung panandhingipun kados. - Bab panandhingipun pangawening astanipun satriya</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
														<i>ing kang kawelas asih.</i> - Jinising <i>simile</i> bab solah. - Makna : Ngandharaken bilih obahing gegodhongan ing kang ngawe- ngawe amargi kena angin. - Fungsi : ndamel endahing ukara, nggambangaken gegambaran.
50.	<i>Dangu boten ngaturaken pambage, malah lajeng carocosan ngedalaken luh boten karaos.</i> <i>Galihipun sang prabu kados</i>		✓					Ngandharaken bilih paraga ngraosaken sedhih saha bingung.			✓		✓	<i>Galihipun sang prabu kados sinendhal</i> - Bab ing kang katandhingaken <i>galihipun sang prabu.</i> - Tembung panandhingipun

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>sinendhal</i> (<i>kaca</i> <i>111</i>)													<i>kados.</i> - Bab panandhingipun <i>sinendhal.</i> - Jinising <i>simile</i> bab raos. - Makna : Ngandharaken bilih paraga ngraosaken sedhih saha bingung. - Fungsi : nggambangaken gegambaran, nggambaraken manah paraga.
51.	<i>Raden</i> <i>Udakawimba</i> <i>gugup dening</i> <i>dipun kagetaken</i> <i>dhatengipun,</i> <i>boten kantenan</i> <i>tataning bariis</i> <i>awit kalambung</i>					✓		Ngandharaken bilih dhatengipun musuh ingkang rikat sanget.			✓			<i>rikat kados angin</i> - Bab ingkang katandhingaken <i>rikat.</i> - Tembung panandhingipun <i>kados.</i> - Bab

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	<i>saking wingking.</i> <i>Dhatengipun</i> <i>saking gegana</i> <i>rikat kados</i> <i>angin (kaca</i> <i>121)</i>													panandhingipun <i>angin.</i> - Jinising <i>simile</i> bab sipat. - Makna : Ngandharaken bilih dhatengipun musuh ingkang rikat sanget. - Fungsi : nggambangaken gegambaran.